



Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Elewijt, Kastanjedreef De noordwestelijke rand van de Vicus.

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Elewijt, Kastanjedreef. De noordwestelijke rand van de vicus.
Eindverslag van een toevalsvondst.

REFKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 218

AUTEURS

Marleen Martens, Geert Vynckier, Johan Van Laecke, Koen Deforce,
Jan Bastiaens, An Lentacker, Marie-Thérèse Raepsaet-Charlier,
Brigitte Cooremans & Leentje Linders.

JAAR VAN UITGAVE

2022

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Gonda Callaert

OMSLAGILLUSTRATIE

Detail van bodem van een kom in koperlegering met graffito.
Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Kris Vandevorst

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/MMSI6023>
ISSN 1371-4678
D/2022/3241/162

INHOUD

1	INLEIDING	6
2	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	8
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT	10
3.1	ALGEMENE BEPALINGEN	10
3.2	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE	11
3.3	RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN	11
4	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING.....	12
5	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.....	16
6	RELEVANTE VOORKENNIS EN RUIMERE CONTEXT	18
6.1	LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT.....	18
6.2	HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT.....	20
7	BESCHRIJVING VAN DE SITE.....	32
7.1	BODEMKUNDIGE SITUATIE	32
7.2	BE SPOREN EN STRUCTUREN (GRONDPLAN ZIE FIG. 21, DOORSNEDES ZIE BIJLAGE 1).....	33
7.3	DE VONDSTEN.....	43
7.3.1	AARDEWERK	43
7.3.2	GLAS.....	47
7.3.3	METAAL EN SLAKKEN	48
7.3.4	ZADEN EN VRUCHTEN (BRIGITTE COOREMANS).....	50
7.3.5	DIERLIJKE RESTEN (AN LENTACKER)	51
7.4	DEPOSITIE VAN VAATWERK IN KOPERLEGERING MET PLANTAARDIGE VERPAKKING.....	52
7.4.1	VAATWERK IN KOPERLEGERING	52
7.4.2	INSCHRIFT OP DE BODEM VAN BORD 3 (MARIE-THÉRÈSE RAEPSAET-CHARLIER).....	67
7.4.3	ONDERZOEK VAN DE MACRORESTEN IN HET VAATWERK (JAN BASTIAENS).....	69
7.4.4	PALYNOLOGISCH ONDERZOEK VAN HET VAATWERK IN KOPERLEGERING (KOEN DEFORCE)	69
7.4.5	ANDERE GEKENDE DEPOSITIES MET PLANTENRESTEN	71
7.4.6	CONCLUSIE RITUELE DEPOSITIE.....	72
7.5	INTERPETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	72
7.5.1	1STE EEUW: EEN VROEGE LANDINDELING VAN DE VICUS?	72
7.5.2	OVERGANG 1STE NAAR 2DE EEUW EN 1STE HELFT 2DE EEUW: EEN KRUISPUNT VAN WEGEN EN EEN AMBACHTELIJKE ZONE	73
7.5.3	2DE HELFT 2DE EEUW EN 3DE EEUW: AMBACHTELIJKE ACTIVITEITEN, OPVULLING VAN DE WATERPUT EN DEPOSITIE VAN VAATWERK IN KOPERLEGERING	79
7.5.4	4 ^{DE} EEUW/MEROVINGISCHE PERIODE.....	83
7.6	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	83

1 INLEIDING

Op 9 maart 2018 werden tijdens graafwerken te Elewijt voor het aanleggen van de funderingen van een nieuwbouwwoning door de firma Verelst op een braakliggend terrein, tussen de Kastanjedreef en de Hofstraat, Romeinse scherven aangetroffen (fig. 1-2). Etienne Vandepitte van de heemkundige kring de Semse meldde deze vondst bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Nog diezelfde dag bezochten archeologen van het agentschap de werf. De uitgraving van de eerste nieuwbouwwoning werd opgevolgd. Bij de uitgraving van de funderingsplaat werd het archeologisch vlak echter niet bereikt. Gezien het ging om de ontwikkeling van acht halfopen bebouwingen op een perceel van 4656,95 m² binnen de grenzen van de Romeinse *vicus*, werd een proefsleuf getrokken en werden een aantal boringen uitgevoerd om de bewaringstoestand van het bodemarchief te evalueren. Het was gekend dat er in de onmiddellijke omgeving en meer bepaald ook op het perceel ten westen van het onderzoeksgebied, zand werd gewonnen. Zowel de proefsleuf, aansluitend bij bouwwerf, als de boringen op één lijn dwars over het terrein tussen de Kastanjedreef en de Hofstraat toonden aan dat het archeologisch bodemarchief goed bewaard was. In samenspraak met de firma Verelst werd een archeologisch onderzoek gepland en uitgevoerd. Er werd afgesproken dat het uitgraven van de funderingsplaten archeologisch zou opgevolgd worden met registratie van de eventueel aangetroffen sporen. Het terrein achter de huizen zou vlakdekkend opgegraven worden. Dit archeologisch onderzoek vond plaats van 19 maart tot 6 april 2018. Aangezien een goed bewaarde, verharde, Romeinse weg in de loop van de opgraving over de volledige breedte van de drie werkputten tevoorschijn kwam, besloot het agentschap het grote publiek en vooral de inwoners van de buurt de mogelijkheid te geven de site te bezoeken tijdens een Opensleuvendag. Op 6 april werd de volledige site, op de strook van de Romeinse verharde weg na, terug gedicht. Op zondag 14 april werd een deel van de site, namelijk de Romeinse weg, opengesteld voor het publiek. Dit gebeurde met toestemming van ontwikkelaar Verelst, met medewerking van de gemeente Zemst, de heemkundige kring de Semse, de vzw Heirweg 1 en de re-enactment groep Legio X1. De week erna werd dit laatste deel van de site ook opnieuw herbegraven. Het terrein werd schriftelijk vrijgegeven op 11 april 2018.

Dit eindverslag bevat de resultaten van het onderzoek van de aanwezige archeologische sporen en de vondsten. Hierover verscheen eerder al een archeologierapport¹. De sporen bestaan vooral uit een kruispunt van Romeinse wegen, perceels- en afwateringsgreppels, paalgaten van gebouwen en sporen die mogelijk in verband staan met ambachtelijke activiteiten. De vondsten van alle materiaal categorieën werden in detail bestudeerd.

De sporen en vondsten dateren hoofdzakelijk uit de Romeinse periode op enkele sporen van de Nieuwste Tijd na. Deze behoorden tot de infrastructuur van een voormalig voetbalveld met kantine van F.C Elewijt.

Het voorziene veldwerk werd volledig afgerond. De uitgewerkte resultaten van dit archeologisch onderzoek, de verdere verwerking van de onderzoeksgegevens en vondsten, en de interpretatie van de site binnen de ruimere historische context vormen het onderwerp van dit eindverslag.

¹ Martens *et al.* 2018.



Fig. 1: Kaart met kadastrale perceelnummers, perceelgrenzen en afbakening van het onderzochte gebied. (© AGIV)



Fig. 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzochte gebied. (© AGIV)

(Elewijt, Kastanjedreef)

Terreinwerk:

Marleen Martens (archeoloog)
Michel Mulleneers (veldtechnicus)
Jurgen Staf (veldtechnicus)
Johan Van Laecke (landmeter - expert)
Geert Vynckier (archeoloog)
Jozef Wijnants (veldtechnicus)

Arne De Lust (stagiair archeologie, UGent)
Alexander Doucet (stagiair, KULeuven)
Steffie Peetermans (stagiair, KULeuven)
Arnout Van Belle (stagiair, UGent)
Nils Van den Eycken (stagiair, UGent)
David Van de Velde (stagiair, KULeuven)
Maggie Wongsantativanich (stagiair, UGent)

Francis Bernaerts (vrijwilliger, de Semse)
Olivier Kuypers (metaaldetectorist, de Semse)
Dominique Vanhaesendonck (vrijwilliger, de Semse)
Paul Van San (metaaldetectorist, de Semse)

Opmetingen en aanmaak kaartmateriaal:

Johan Van Laecke

Tekenwerk en plannen:

Johan Van Laecke
Sylvia Mazereel

Fotografie terrein en vondsten:

Geert Vynckier
Kris Vandevorst

Rapportage:

Marleen Martens
Geert Vynckier
An Lentacker
Koen Deforce
Jan Bastiaens
Brigitte Cooremans
Marie-Thérèse Raepsaet-Charlier:

4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING

De uitvoering van dit onderzoek en de opgraving van de toevalsvondst vond plaats volgens de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet (2013) zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0).

Het terrein van ca. 1950 m² werd onderverdeeld in 3 lange rechthoekige werkputten (fig. 3). De 2 uiterste werkputten waren 60,50 X 10 m en werden eerst opgegraven. Als laatste werd de middelste werkput van 60,50 m lang en 12 m breed onderzocht. De werkputten werden uitgegraven tot op het archeologisch vlak met een graafmachine met platte bak. De volledige werkput werd opgeschaafd met de schop. Alle aanwezige- en zichtbare sporen werden manueel met een truweel opgeschoond, gefotografeerd (Body: Nikon D-50 met een Nikkor lens DX 18-55mm, 3.5 – 5.6) en digitaal en gegeorefereerd opgemeten. Het digitaal inmeten gebeurde met een Robotic Total Station (RTS) en GPS-RTK toestel in Lambert 72. De hoogtes werden geregistreerd in TAW (Tweede Algemene Waterpassing), met minimum GPS nauwkeurigheid. De sporen werden allen geregistreerd en beschreven in de database ODILE op een toughbook Panasonic, model CF-31. Er werd een onderscheid gemaakt tussen vondst- en staal inventarisnummers. Deze werden beschreven en ingevoerd in een Excellijst.

In een beperkte zone van werkput 2 en 3 werd een tweede vlak aangelegd. Op de plaats van een kleine depressie in het landschap was Romeins colluvium aanwezig, waarin in de Romeinse tijd opnieuw kuilen werden gegraven. Onder dit colluvium kwamen oudere Romeinse sporen tevoorschijn. We namen zeefstalen uit de sporen waarin ook houtskool aanwezig was.

De gemaakte doorsneden van de aanwezige sporen werden eveneens gefotografeerd en ingetekend op watervast millimeterpapier op schaal 1/20.

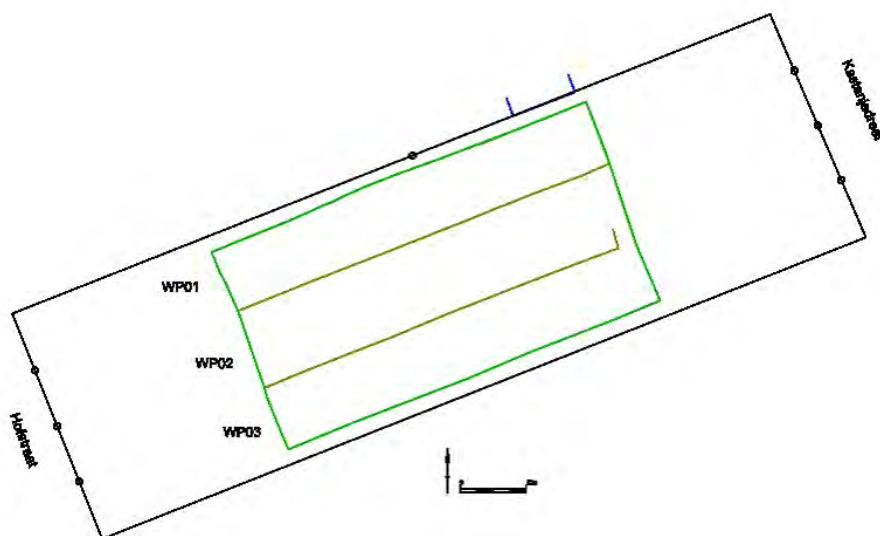


Fig. 3: Plan met aanduiding van de drie werkputten.

De werken werden uitgevoerd door een ploeg van het agentschap Onroerend Erfgoed onder leiding van Marleen Martens en Geert Vynckier (erkende archeologen) en de technische medewerkers Michel Mulleners, Jurgen Staf en Jos Wijnants. Het digitale inmeten van de sporen gebeurde door landmeter-expert Johan Van Laecke (landmeter-expert). Marnix Pieters kwam op het terrein voor advies over de aardkundige opbouw van het terrein. Arne De Lust, Alexander Doucet, Steffie Peetermans, Arnout van Belle, Nils Van den Eycken, David Van de Velde en Maggie Wongsantatavanich, kwamen als stagiairs van de UGent en de KULeuven de ploeg versterken. Het blootgelegde terrein en de storthopen werden door Paul Van San en Olivier Kuypers, vrijwilligers van de heemkundige kring de Semse, met een metaaldetector onderzocht. Dominique Vanhaesendonck en Francis Bernaerts, eveneens vrijwilligers

De aardewerk-, glas- en dakpanfragmenten en de metalen voorwerpen werden bestudeerd door Marleen Martens met behulp van Alain Vanderhoeven. De bodemonsters zijn op eventuele macrobotanische resten onderzocht door Brigitte Cooremans (erfgoedonderzoeker natuurwetenschappen). An Lentacker (erfgoedonderzoeker natuurwetenschappen) bestudeerde de botresten. Geoloog Roland Dreesen determineerde een selectie van fragmenten van natuursteen. Leentje Linders (conservator) conserveerde de metalen vondsten, waaronder de kommen in koperlegering. De organische resten in deze kommen werden bestudeerd door Jan Bastiaens, Koen Deforce (erfgoedonderzoekers natuurwetenschappen) en Brigitte Cooremans. De inscriptie op de bodem van één van de kommen werd gelezen door Marie-Thérèse Raepsaet-Charlier.



5 AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Gelet op het beperkte aantal sporen, vondsten en stalen wordt bij deze toevalsvondst een volledige verwerkingsstrategie gevolgd en wordt alles in detail uitgewerkt. Alle gegevens zijn immers noodzakelijk om tot een zinvolle conclusie te kunnen komen van deze vindplaats. Aangezien de vondsten en sporen volledig worden uitgewerkt.

In het archeologierapport formuleerden we onderstaande vraagstelling voor dit eindverslag.

Wetenschappelijke vraagstelling

1. Thema's binnen de culturele subsystemen

Economisch

Wat werd er in het atelier geproduceerd en welke diensten werden eventueel geleverd?

Welke grondstoffen werden gebruikt en waar konden ze deze verwerven?

Materieel

Welke artefacten werden geproduceerd (soort, maar ook types, functionele groepen, etc.)?

Welke verschillende types oventjes zijn er en hoe zijn deze opgebouwd?

Wat leren we over de productietechnieken van de bronsgieter/iijzersmid?

Hoe was het atelier georganiseerd in de verschillende fases?

Wat zijn de indicaties voor glasproductie?

Op welke activiteiten buiten de productie van metalen en glazen voorwerpen wijst het vondstenassemblage?

Met welke steensoorten is de Romeinse weg aangelegd?

Hoe zien de gebouwen en de percelen eruit?

Sociaal

Wat was de status van de ambachtslieden in het atelier (a.d.h.v. consumptieafval: rijk of arm)? Had de *vicus* een middenklasse van zelfstandige ondernemers of alleen een rijke superstructuur?

Is het atelier gelegen in een zone waar het milieu gunstig is om te leven of is er sprake van luchtvervuiling? Woonden de ambachtslieden bij hun ateliers (link met de bewoning uit de vroegere opgravingen)?

Religieus

Zijn er sporen met mogelijke rituele deposities?

Hoe zijn deze deposities samengesteld en welke elementen wijzen in de richting van het sacrale karakter?

Houden de deposities verband met de ambachtelijke activiteiten op het terrein?

2. Interacties binnen het sociocultureel systeem

Economie-Materieel

Welke artefacten konden gebruikt worden voor de productie van metalen voorwerpen?

Hoe verhoudt de evolutie van de productie binnen het atelier zich tot de evolutie van de economie of de consumptiepatronen in de *vicus*?

Welke steensoorten werden gebruikt voor de aanleg van de weg?

Economie-Sociaal

Wat betekende de socio-culturele ontwikkeling (representatieve ruimtes/opdienen van voedsel, klededrucht) van de *vicus* en het ommeland voor de behoefte aan de productie van metalen voorwerpen?

Welke invloed had de weg op de ontwikkeling van deze zone van de *vicus*; zijn er sporen van sociale contacten via de weg?

Hoe beïnvloedde religie of ideologie de ambachtelijke activiteiten?

Hoe past de plaats en lay-out van het atelier binnen de *vicus*, als materiële leefomgeving?

Wat is de invloed van de productie op de lokale materiële cultuur?

Wat zegt de materiële cultuur over de welstand van de ambachtslieden?

Had de weg een invloed op de economie van de *vicus*?

Wat zegt de materiële cultuur over de sociale welstand van de bewoners van deze zone van de *vicus*?

Had de sociale structuur van de *vicus* (bv. aanwezigheid van een elitegroep) invloed op de materiële cultuur?

Welke invloed hadden de wegen op de levensstandaard van de bewoners?

Zijn de voorwerpen van de rituele depositie speciaal aangekocht voor rituele doeleinden?

Wat was de invloed van rituele praktijken op de ontwikkeling van deze zone in de *vicus*?

Hoe werden de voorwerpen en diensten van het atelier verhandeld?

Tot welke sociale differentiatie leidde de ambachtelijke productie (van metaal en glas?) in de verschillende fasen van de *vicus*?

Economie-Natuur

Hoe bepaalt het voorkomen van grondstoffen, of de mogelijkheid tot aanvoer ervan, de aanleg van de weg en de lokale productie van metalen/glas?

Hoe bepaalt het voorkomen van energiebronnen, of de mogelijkheid tot aanvoer ervan, de lokale productie van metalen/glas?

Welke invloed heeft het milieu op de inplanting van het atelier/de wijk?

Hoe beïnvloedde het voorkomen van steen in de omgeving de ontwikkeling van de weg?

MENS <-> ANDERE ORGANISMEN, NATUURLIJKE GRONDSTOFFEN

Was er in de Romeinse tijd sprake van overexploitatie van natuurlijke grondstoffen en welke impact had dat op het milieu?

Was er in de Romeinse tijd sprake van overexploitatie van energiebronnen en welke impact had dat op het milieu?

Was er in de Romeinse tijd sprake van pollutie en welke impact had dat op het milieu (*vicus* en daarbuiten)?

Hadden de industriële activiteiten in de Romeinse tijd, met o.a. de grootschalige verbranding van hout en kolen, een impact op het klimaat?

Hoe verhoudt de lokale productie zich tot deze op andere plaatsen (netwerk of concurrentie)?

Welke impact had de grootschalige economie op de socioculturele ontwikkeling van de mens in en rond de *yici*?

Welke impact had de globalisering op het geloofssysteem van de mens in en rond de *vici*?

In hoeverre werd de nieuwe Gallo-Romeinse cultuur gestuurd of opgelegd door de Romeinse overheid of in hoeverre was deze ingegeven door de vrije wil van de Gallo-Romeinse mens? Dit kan beantwoord worden aan de hand van de evolutie van de materiële cultuur geproduceerd in de *vici*.

Nat

Binnen Cul

Mat

Soc

Rel

6 RELEVANTE VOORKENNIS EN RUIMERE CONTEXT

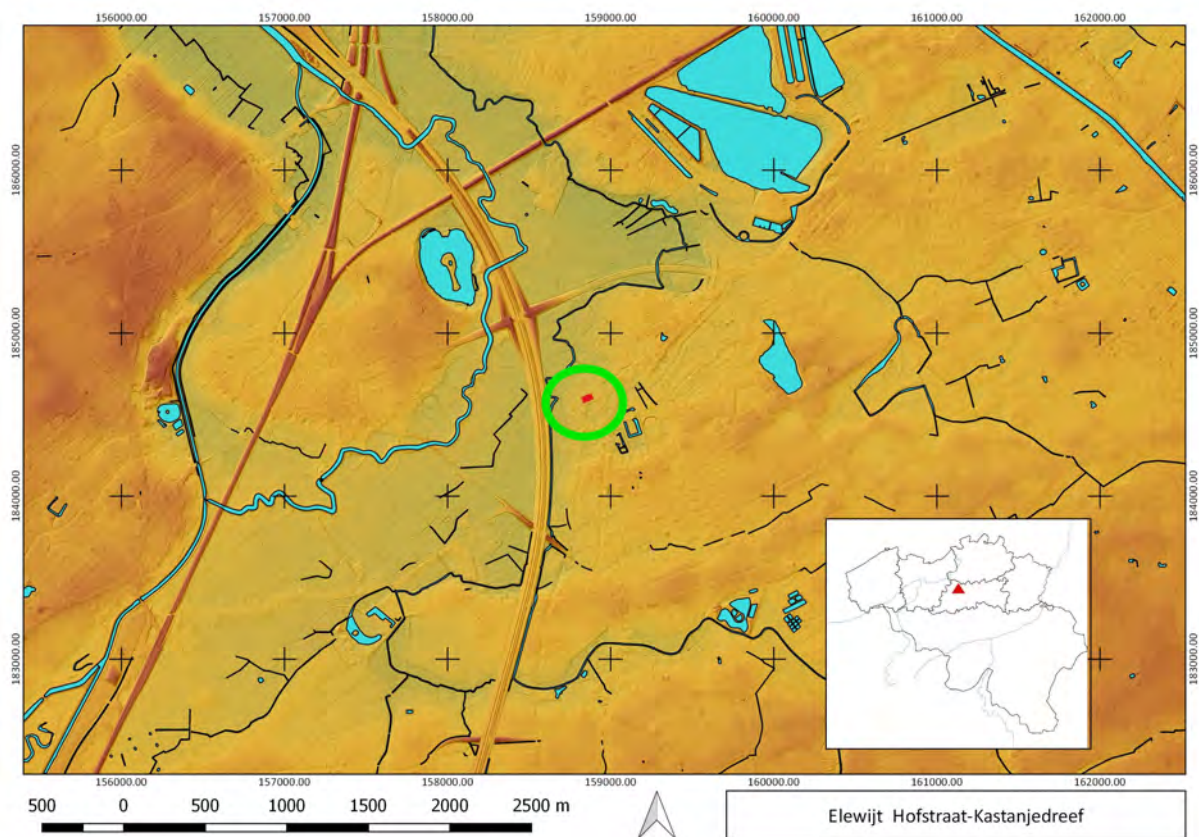


Fig. 8: Het onderzochte gebied geprojecteerd op het DHM. (© AGIV)

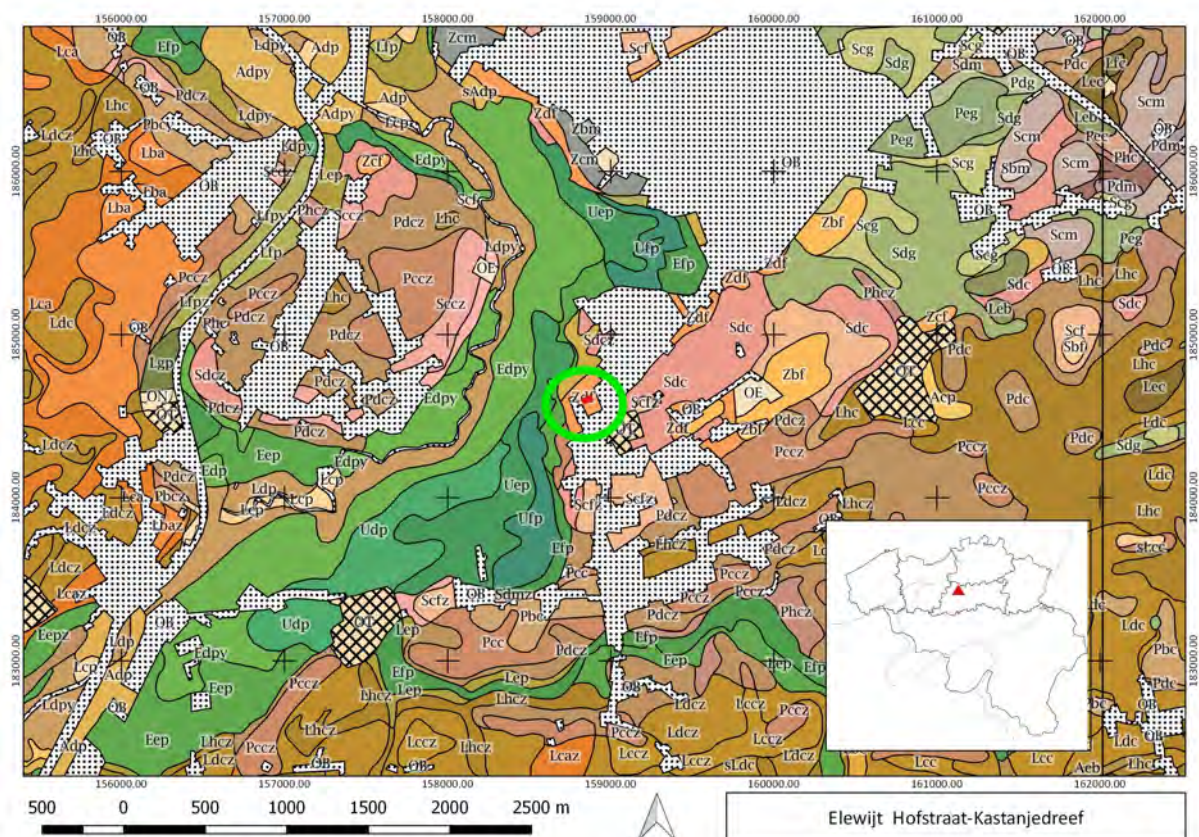


Fig. 9: Het onderzochte gebied geprojecteerd op de bodemkaart. (© AGIV)

6.2 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

Gezien het hier een toevalsvondst betreft waarbij het historisch en archeologisch kader pas na het veldwerk kon worden onderzocht, beperkt dit onderzoek zich logischerwijze tot de historische en archeologische context relevant voor deze vindplaats.

Vondsten uit de *vicus* van Elewijt zijn reeds bekend uit de 17de eeuw, wanneer er verschillende meldingen zijn van losse vondsten, voornamelijk munten. Rubens vermeldde in een brief van 1636, al eigen muntvondsten. Vanaf de 19de eeuw werd er op verschillende plaatsen meer systematisch gezocht naar vondsten. Sporen werden daarbij vaak niet geregistreerd. Pas vanaf eind jaren '40- begin jaren '50 van vorige eeuw onderzocht professor Jozef Mertens delen van de *vicus* op een wetenschappelijk correcte manier. We geven hieronder een chronologisch geordend overzicht van de voornaamste waarnemingen verzameld door Erwin Meylemans in 2001⁵, aangevuld met onderzoek gepubliceerd tot september 2019. Losse vondsten worden daarbij vanwege het grote aantal grotendeels achterwege gelaten. Onderstaande waarnemingen bevinden zich binnen of in de onmiddellijke omgeving van de voorgestelde afbakening van de *vicus* door Meylemans (fig. 10). Het onderzoeksgebied aan de Kastanjedreef (rode stip) bevindt zich aan de noordelijke rand van deze zone aangeduid in het geel.

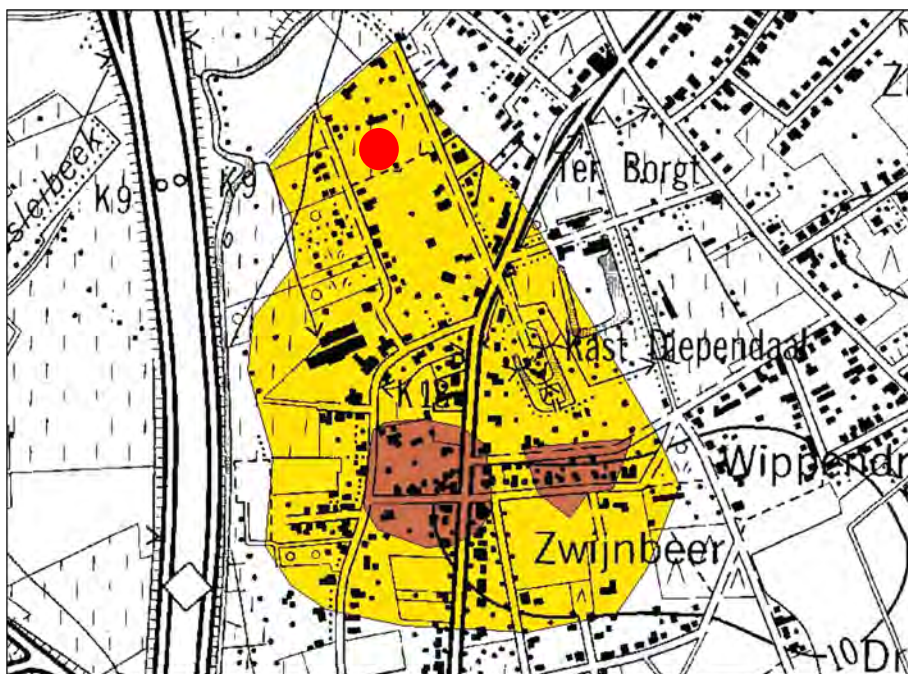


Fig. 10: Minimale uitgestrektheid van de *vicus* a.d.h.v. de verschillende waarnemingen (geel), met de kern zoals deze aangeduid werd door Mertens (bruin) en de locatie van het archeologisch onderzoek aan de Kastanjedreef met rode stip. (© AGIV en agentschap Onroerend Erfgoed)

Romeinse periode

1) Bij een 'uitgraving' door de heer Vercammen in 1830 op de Stadswijenberg werden een kelder en twee waterputten aangetroffen. In de vulling vond hij sigillata scherven, pijpenaarden paardenbeeldjes, een bronzen plaat met inscriptie, metalen voorwerpen en veel munten⁶.

2) Bij opgravingen door Galesloot in 1845 op de Stadswijenberg (50°58'00'' - 50°58'13'' NB; 4°29'44'' - 4°30'05'' OL) werden Romeinse sporen en vondsten aangetroffen over een oppervlakte van 5 ha. Hierbij werd volgens Galesloot ook de overblijfselen van een Romeinse weg, bestaande uit grote witte stenen, aangetroffen⁷.

⁵ Meylemans 2001, 3.

⁶ Galesloot 1846, 408; Mertens 1951b, 172.

⁷ Sevenants 1987.

Na deze fase van colluviatie trof Mertens een aantal sporen aan die eveneens nog te dateren waren in de eerste eeuw na Christus. Het gaat om gebouwsporen, waarvan het aantal echter te gering is om de reconstructie van plattegronden toe te laten. De vondsten in een aantal afvalputten waren te dateren van de 1ste tot het midden van de 2de eeuw n. Chr. Deze vondsten bestonden uit dakpannen, afbraakmateriaal van witte kalkzandsteen, keramiek, een terracotta paardje, dierenbeenderen en een bronzen haarspeldje. In enkele van deze afvalkuilen werd eveneens verbrand materiaal aangetroffen. Door de aard van het aangetroffen materiaal vermoedde Mertens dat er in de buurt een cultusgebouw

¹⁴ Mertens 1954, 27.

In het middelste gedeelte van het onderzochte perceel werden een groot aantal fragmentaire gebouwsporen aangetroffen, noord-zuid gericht, met weinig of geen materiaal in de vullingen. Ook hier werden een aantal afvalkuilen teruggevonden, met vrij veel vondsten in de vullingen. Verschillende van deze sporen oversnijden elkaar. De gebouwsporen zijn hierbij dikwijls doorsneden door de afvalkuilen. In de kuilen werden ook grote hoeveelheden afbraakmateriaal aangetroffen. In de noordwestelijke hoek van perceel E246 werden nog twee andere groepen van gebouwsporen aangetroffen, bij deze sporen hoort wellicht één van de teruggevonden waterputten. Ook in deze zone werden veel sporen met verbrand materiaal aangetroffen. In de zgn. afvalput 11 werden volgens Mertens sporen van een hevige brand aangetroffen, samen met een groot aantal misbaksels en lokaal geproduceerd aardewerk. Mertens vermoedt dan ook dat het hier gaat om de resten van een pottenbakkersoven. Verder werden in deze zone, 1,10 m onder het maaiveld resten van een kelder van 4,10 m op 3,40 m aangetroffen. In de opvulling van deze kelder werd materiaal van de eerste tot de derde eeuw teruggevonden. De waterput ten noord- oosten van deze kelder dateert van tussen het einde van de 2de eeuw en het begin van de 3de eeuw.

10) In 1951 trok Mertens op verschillende plaatsen in de *vicus* proefsleuven. Hierbij werden op verschillende percelen Romeinse sporen aangetroffen¹⁶.

-10b. Op het hogere deel van het toenmalige perceel E246 werden drie sleuven opengelegd. Hierbij kwamen een aantal grote afvalputten, opgevuld met zwarte donkere 'modder', dierenbeenderen, afval en scherven aan het licht.

-10c. Op perceel E34f werden in één sleuf enkele sporen aangesneden, maar geen gebouwsporen. De vondsten werden gedateerd in de 1ste tot de 3de eeuw.

-10d. Op perceel E40 werden enkele Romeinse sporen aangetroffen.

-10e. Op perceel E242b, aan de oostrand van de *vicus*, bestond de archeologische laag overwegend uit stenen en dakpannen. Ze werd aangetroffen op 80 cm diepte.

11) Eind 1953 werd aan de zuidrand van de *vicus* eveneens een waterput blootgelegd, hij werd dadelijk overbouwd¹⁷.

12) In 1951 voerde Mertens een booronderzoek uit op een groot aantal percelen, waarbij hij op verschillende plaatsen Romeinse sporen aanboorde. Zijn bedoeling met dit onderzoek was een algemene indruk te verkrijgen van de uitgestrektheid van de *vicus*¹⁸.

¹⁸ Mertens 1954.

Een belangrijke ontdekking waren 2 Gallo-Romeinse pottenbakkersovens in de Diependaalstraat. Verder werden 2 waterputten aangetroffen: de eerste was gelegen op de hoek van de Waversebaan met de Kleine Veldekenstraat en was opgebouwd met zandstenen die op vier meter diepte steunden op een houten koffer. De bovenste vulling van de waterput bestond uit een puinlaag, met pannen, een menselijk schedelfragment, organische resten en enkele scherven van handgevormd aardewerk. Dit aardewerk is nauw verwant met het zgn. 'Noordwest-Germaans' aardewerk, dat in verband wordt gebracht met de Germaanse invallen van het einde van de tweede en de derde eeuw. De tweede waterput was volledig in hout gebouwd.

24) S. Van Bellingen en F. De Buyser trokken een zevental proefsleuven in een zone waar 12 nieuwe woningen moesten komen. In één van deze proefsleuven, op de hoek van de Bonekruid- en Rozemarijnstraat, kwamen enkele sporen aan het licht op ca. 60 cm onder het maaiveld. Het ging over een rechthoekige kuil van 0,76 bij 1,30 m met dakpanfragmenten, fragmenten van een terra sigillata kommetje en houtskoolresten. Het kommetje is van Oost- Gallische makelij en is te dateren in de late 2de-3de eeuw. Van Bellingen meent dat het hier misschien gaat om een grafkuil. Ten noorden van de grafkuil werd een oost-west verlopende greppel aangesneden, met een breedte van 0,60 m en een bewaarde diepte van 0,25 m. Ze kon over een lengte van vier meter gevolgd worden. In de greppel werden enkele tegulafragmenten aangetroffen.

26) In 2001 onderzochten Meylemans, In't Ven & Cousserier de bewaringstoestand van het archeologisch bodemarchief op een aantal nog onbebouwde percelen. Afgezien van een dik ophogingspakket op perceel E77b klopt de bodemkundige toestand zoals deze op de bodemkaart staat aangegeven. Perceel 234y2, gelegen langs de Diependaalstraat in het centrum van de *vicus*, bleek een afwijkende bodemkundige toestand te vertonen. Hier werd de humeuze A-horizont direct gevolgd door een dikke laag wit-grijs zand, met vermenging van brokjes baksteengruis³².

“Zemst (Elewijt) Romeinse *vicus* (met Mieke Maes, Stephane Van Bellingen, Isabel Jansen, Maarten Smeets en Vanessa Vanderginst). De constructieve samenwerking met de gemeente Zemst maakte het mogelijk om bindende adviezen te implementeren in de bouwvergunningen. Daardoor was het mogelijk diverse percelen te onderzoeken alsmede de her in te richten Hofstraat met nieuwe verkaveling. De meeste opgravingen situeren zich in de noordelijke zone van de *vicus*. Steenbouw (met

³² Meylemans, In't Ven & Cousserier 2001.

Het aardewerk, de glazen en de metalen voorwerpen van werkput 1 uit deze opgraving werden in 2019-2020 bestudeerd door S. Peetermans voor een masterthesis archeologie aan de KU Leuven³³. Uit haar onderzoek bleek dat er in het totaal 29 werkputten opgegraven werden. Van 27 werkputten kon de exacte locatie achterhaald worden.

29) In 2008 voerde K. De Langhe van Ruben Willaert bvba onderzoek uit aan de Solariumlaan te Elewijt. Het terrein ligt net buiten de begrenzing van de *vicus* op een plaats waar in de 19de eeuw een urnengrafveld en Romeinse begravingen werden gelokaliseerd³⁸. Bij het proefsleuvenonderzoek werden alleen sporen uit de nieuwe tijd en recente sporen aangetroffen.

31) Aansluitend bij het vorige terrein onderzocht Aron in 2008 een verkaveling aan de Witloofstraat bij de Binnebeek⁴⁰. De site bleek perceelsgreppels, enkele kuilen en een bakstenen vloertje met een uitbraakspoor uit de postmiddeleeuwse periode te bevatten.

⁴¹ Reyns, Derieuw & Bruggeman 2012.

aangetroffen⁵¹. Een andere Merovingische pot vond men veel dichterbij het onderzoeksgebied in het begin van de Kastanjedreef, vlakbij de kastelen Diependaal en Ter Borch⁵².

Vanaf de 18de eeuw lijkt het onderzoeksgebied steeds in gebruik geweest te zijn voor landbouw. Op de Villaretkaart (1745-1748) is het terrein aangeduid als akker, grenzend aan weidegebied, ten noordwesten van het kasteel van Diependaal (toen het kasteel van Wolom) (fig. 11).

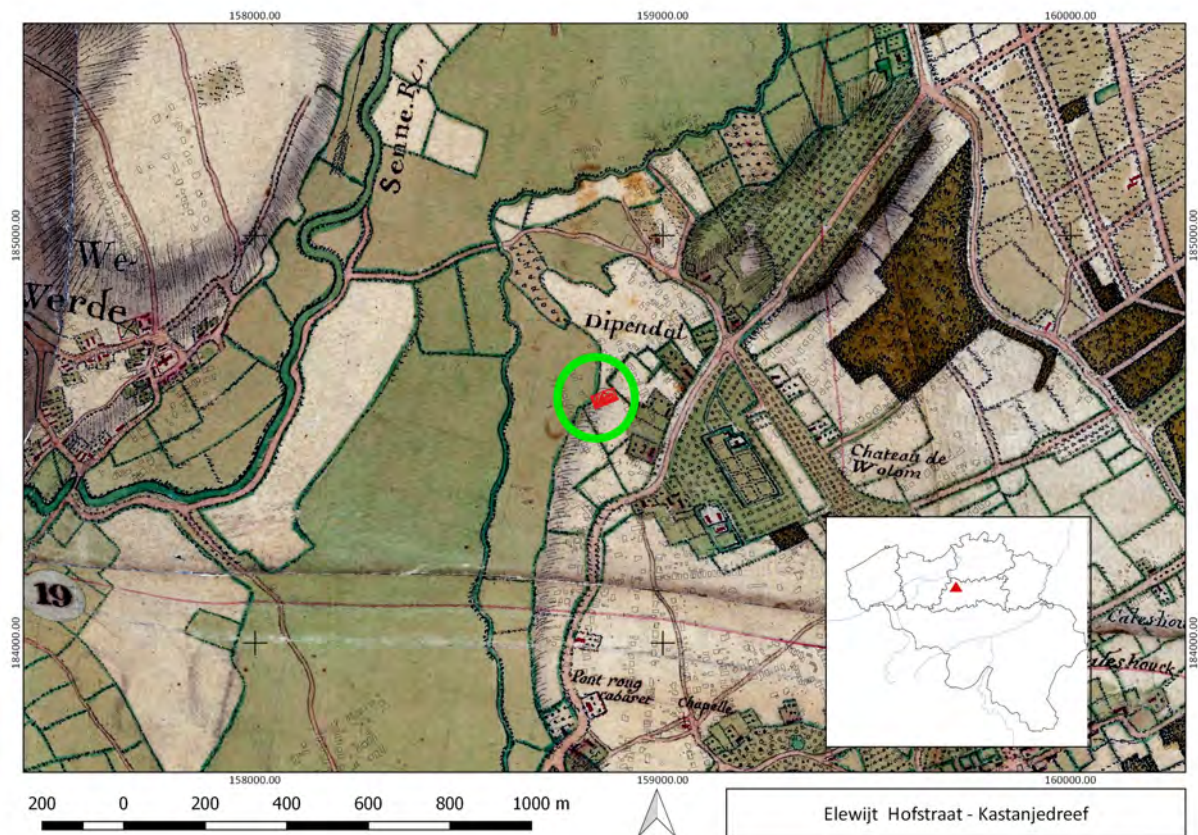


Fig. 11: Het onderzochte gebied geprojecteerd op de Villaretkaart. (© AGIV)

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt door Graaf de Ferraris (1771-1778), is het perceel volledig in gebruik als akkerland in het oosten begrensd door de oude weg van Elewijt naar Mechelen (fig. 12). De Atlas van de buurtwegen toont geen bewoning op het onderzoeksgebied (fig. 13). Op de kaart van Vandermaelen (rond 1850) is de situatie ongewijzigd (fig. 14). Popp laat enkel zien dat het gebied waarin het onderzoeksgebied valt onderverdeeld is in kleinere percelen.

⁵¹ Juste 1864, 8; Sevenants 1985, 129.

⁵² Sevenants 1987, 129-130.

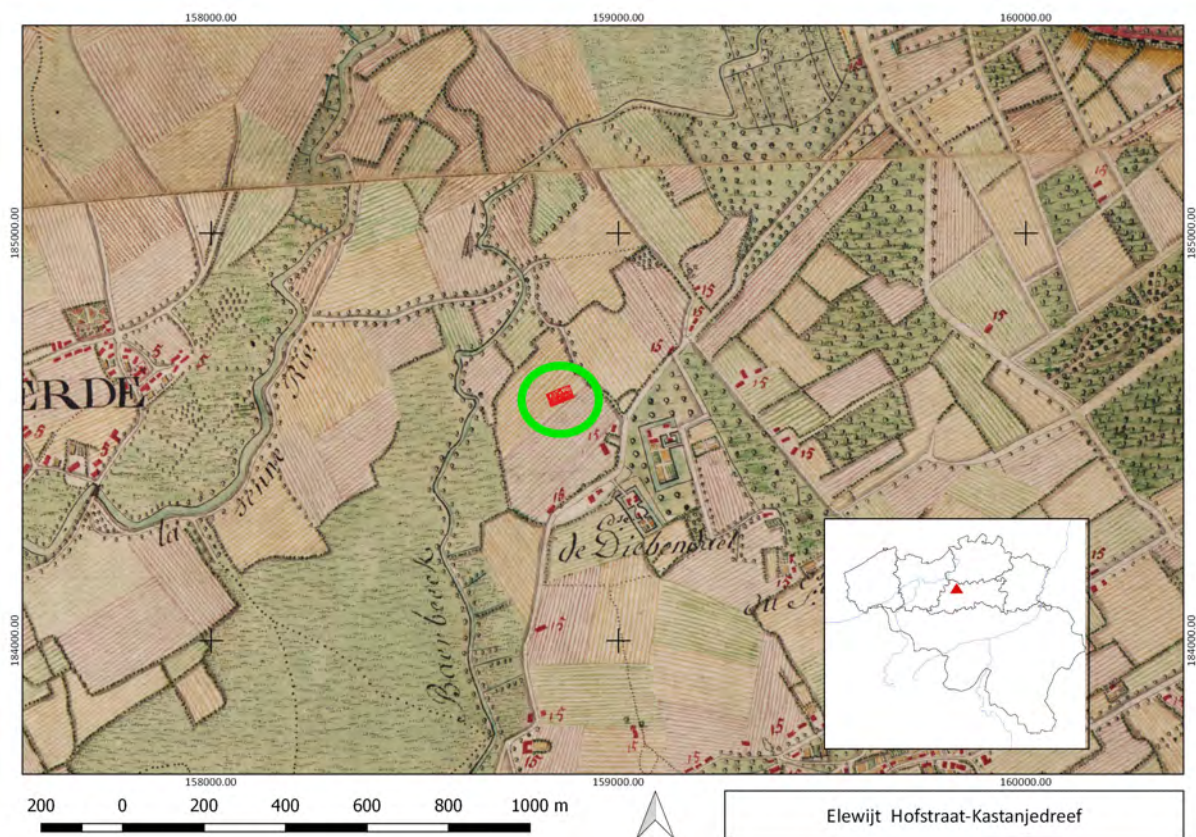


Fig. 12: Het onderzochte gebied geprojecteerd op de kaart van Graaf de Ferraris. (© AGIV)

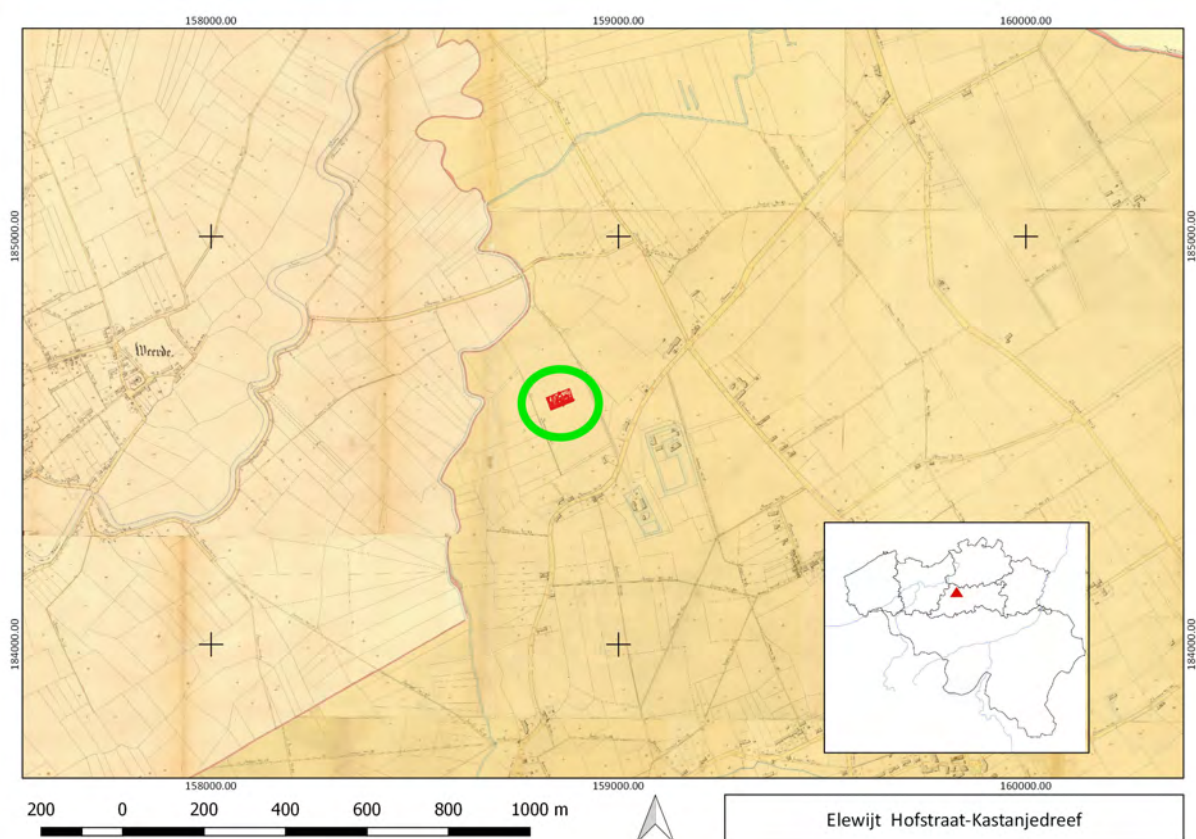


Fig. 13: Het onderzochte gebied geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen. (© AGIV)

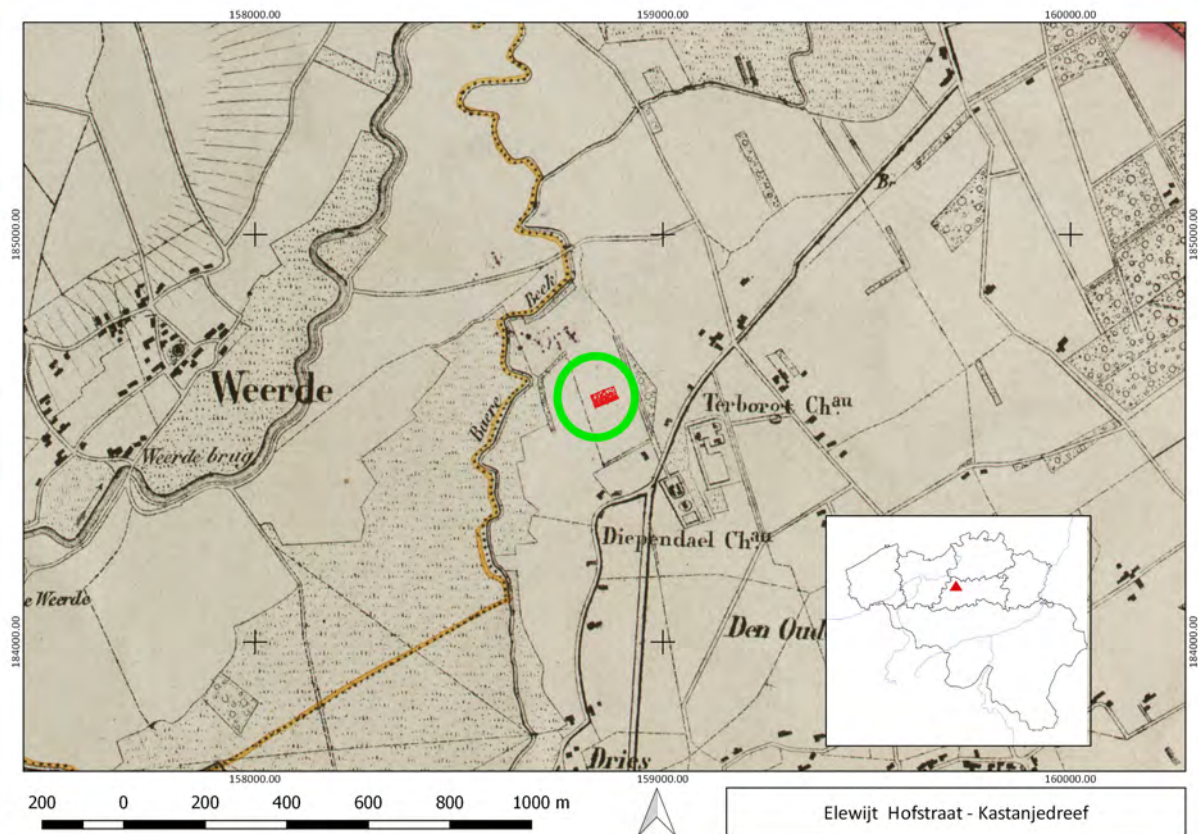


Fig. 14: Het onderzochte gebied geprojecteerd op de kaart van Vandermaelen. (© AGIV)

Van het onderzoeksgebied is bekend dat er decennia geleden een voetbalveld gesitueerd was. Het is echter nog niet duidelijk wanneer dit aangelegd werd en wanneer het daarna in onbruik raakte. In 1964 vond ter ere van het 150 jarig bestaan van de koninklijke Sint-Hubertus harmonie, een Internationaal Muziekfestival voor Harmonie- en Fanfarekorpsen plaats op het terrein van F.C. Elewijt aan het einde van de Kastanjedreef⁵³. Enkele foto's (fig. 15, 16 en 17) uit 1965 tonen aan dat het voetbalveld inderdaad toen nog in gebruik was en welke structuren naast het veld aanwezig zijn, zoals o.a. een kantine, de kleedkamers en licht- en elektriciteitspalen⁵⁴.



Fig. 15: Het voetbalveld van FC Elewijt in 1965; op de achtergrond kantine/kleedkamers. (© heemkring de Semse)

⁵³ http://www.khshelewijt.be/geschiedenis/weetjes_1964/

⁵⁴ Met dank aan heemkundige kring De Semse.



Fig. 16: Het voetbalveld van FC Elewijt in 1965; op de achtergrond licht- en elektriciteitspalen. (© heemkring de Semse)



Fig. 17: Het voetbalveld van FC Elewijt in 1965; op de achtergrond bouwsel in betonplaat. (© heemkring de Semse)

Een luchtfoto uit 1971 toont het voetbalveld, maar geen gebouwde structuren (fig. 18). Op een orthofoto uit 2005 is het voetbalveld verdwenen.



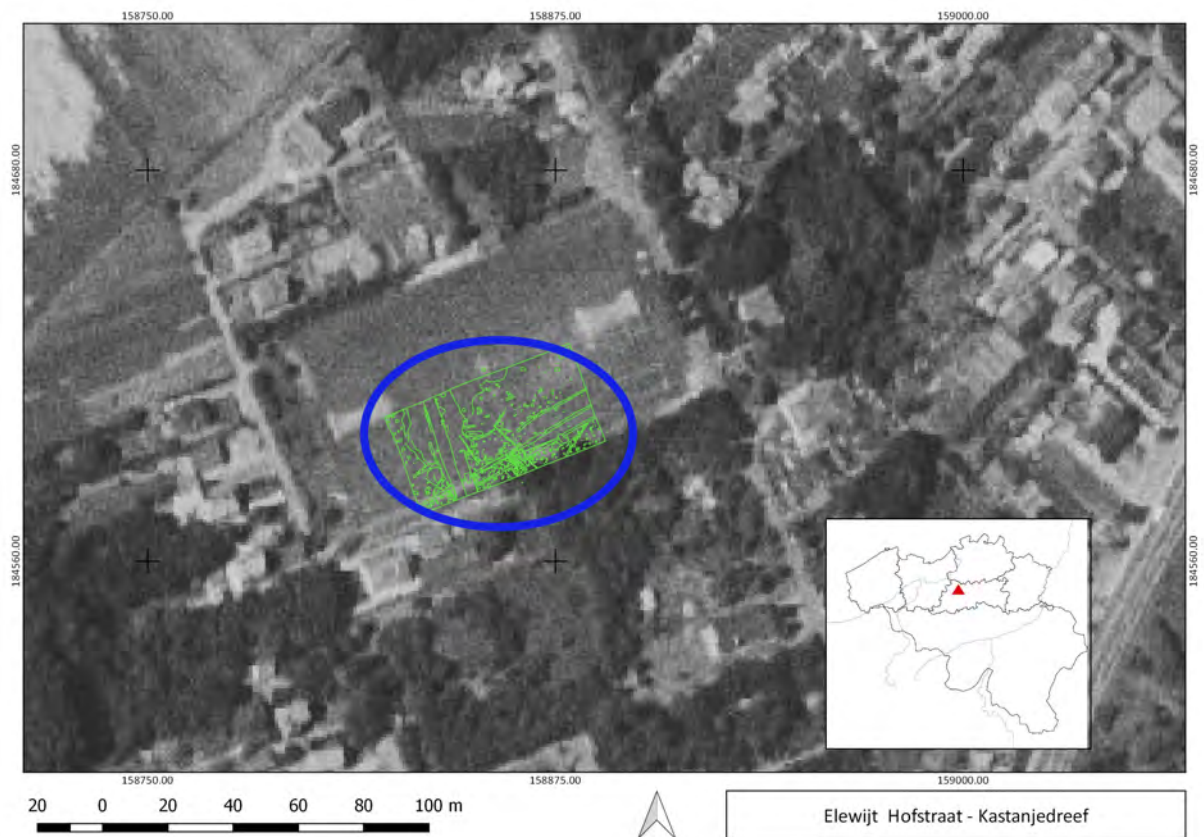


Fig. 18: Luchtfoto van 1971: het voetbalveld is duidelijk zichtbaar. (© AGIV)



Fig. 19: luchtfoto van 2005: het voetbalveld is verdwenen. Het terrein ligt braak. (© AGIV)

7 BESCHRIJVING VAN DE SITE

7.1 BODEMKUNDIGE SITUATIE

De site bevond zich op het laatste nog onbebouwde terrein tussen de Hofstraat en de Kastanjedreef in Elewijt. Toen het terrein niet meer gebruikt werd als voetbalveld, waarschijnlijk in de jaren '80 van de vorige eeuw, raakte het begroeid met onkruid, struikgewas en bomen. Midden over het terrein liep een pad dat de Kastanjedreef met de Hofstraat verbond. Het terrein werd de laatste jaren gebruikt als stortplaats voor groenafval, bouwpuin en huishoudelijk afval.

De bodemopbouw is het duidelijkst in het noordwestelijke putwandprofiel waarin ook de doorsnede van de Romeinse weg te zien is (fig. 20).

De bodemopbouw bestaat bovenaan uit een homogene donkerbruine zandige laag teelaarde (A-horizont). Hieronder komt een bruine geëgaliseerde plaggenbodem. Onder deze plaggenbodem bevindt zich een homogene (rood)bruine laag, die op basis van vondstmateriaal en vergelijkend onderzoek geïnterpreteerd kan worden als een laat-Romeinse afdeklaag. Middeleeuwse sporen (oa. gracht) gaan door deze laag, zoals te zien is in figuur 20. Dan volgt de Romeinse weg met of zonder kiezelpakket. Onder de Romeinse weg is er sprake van uitgesproken bodemvorming met de vorming van een sterk humeuze horizont, met daaronder een bleek- grijze horizont. Deze bodemvorming kan mogelijk gekenmerkt worden als een zgn. 'stagnosol'. Deze bodemvorming is het gevolg van periodiek stagnerend water op de Romeinse weg. Hieronder komt de geel-beige moederbodem aan het licht.

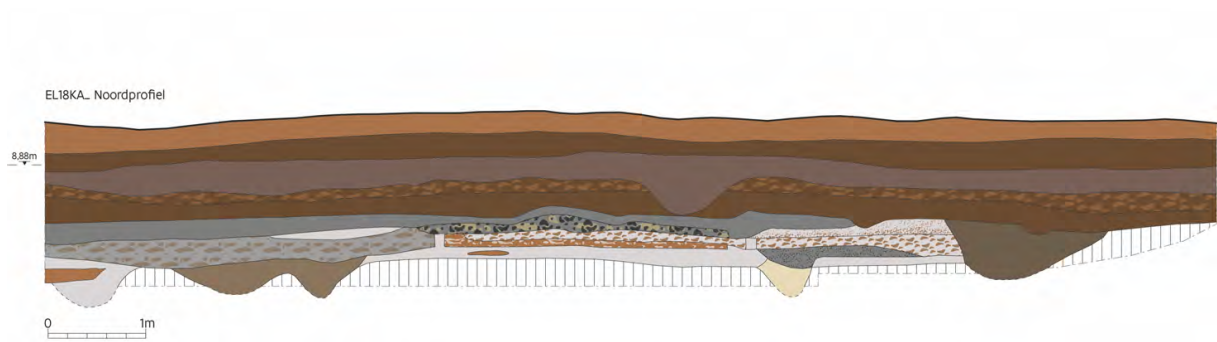


Fig. 20 Noordprofiel met doorsnede van de weg. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.2 BE SPOREN EN STRUCTUREN (GRONDPLAN ZIE FIG. 21, DOORSNEDES ZIE BIJLAGE 1)

Beschrijving van de archeologische sporen

In de 3 werkputten troffen we 470 sporen aan: 238 kuilen, 202 paalkuilen, 20 greppels, 6 oven- of haardstructuren en elkaar kruisende wegen. Hieronder beschrijven we de belangrijkste sporencomplexen. Deze worden onder 7.4 interpretatie van de site verder geïnterpreteerd.

////////////////////////////////////



fig. 21 Sporenplan met aanduiding van de verschillende fases. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

De belangrijkste ruimtelijk structurerende elementen van deze site zijn 2 Romeinse wegen die elkaar in een rechte hoek snijden (fig. 21). Van de grosso modo noord-zuid lopende Romeinse weg (sporen 42, 206, 387) is het verharde wegdek gedeeltelijk bewaard (fig. 22). De weg lijkt aangelegd te zijn in een depressie. In de opvulling van deze depressie werden Romeinse vondsten aangetroffen. Aan de westelijke zijde kreeg deze depressie de spoornummers 54, 69 en 396; aan de oostelijke zijde spoornummers 200 en 203.

Haaks op deze weg staat een grofweg oost-west georiënteerde weg waarvan 2 evenwijdig lopende weggreppels bewaard bleven (fig. 21, 23). De noordelijke weggreppel kreeg de spoornummers 107, 230, 272; de zuidelijke spoornummer 75. Een derde greppel (S273) loopt eveneens evenwijdig met deze greppels voor ongeveer de helft van de lengte van de werkput (fig. 21).

Ook in het noordelijk profiel (fig. 20) zijn een aantal fases van de weg te onderscheiden.



Fig. 22: Zuidprofiel van de Romeinse verharde weg. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

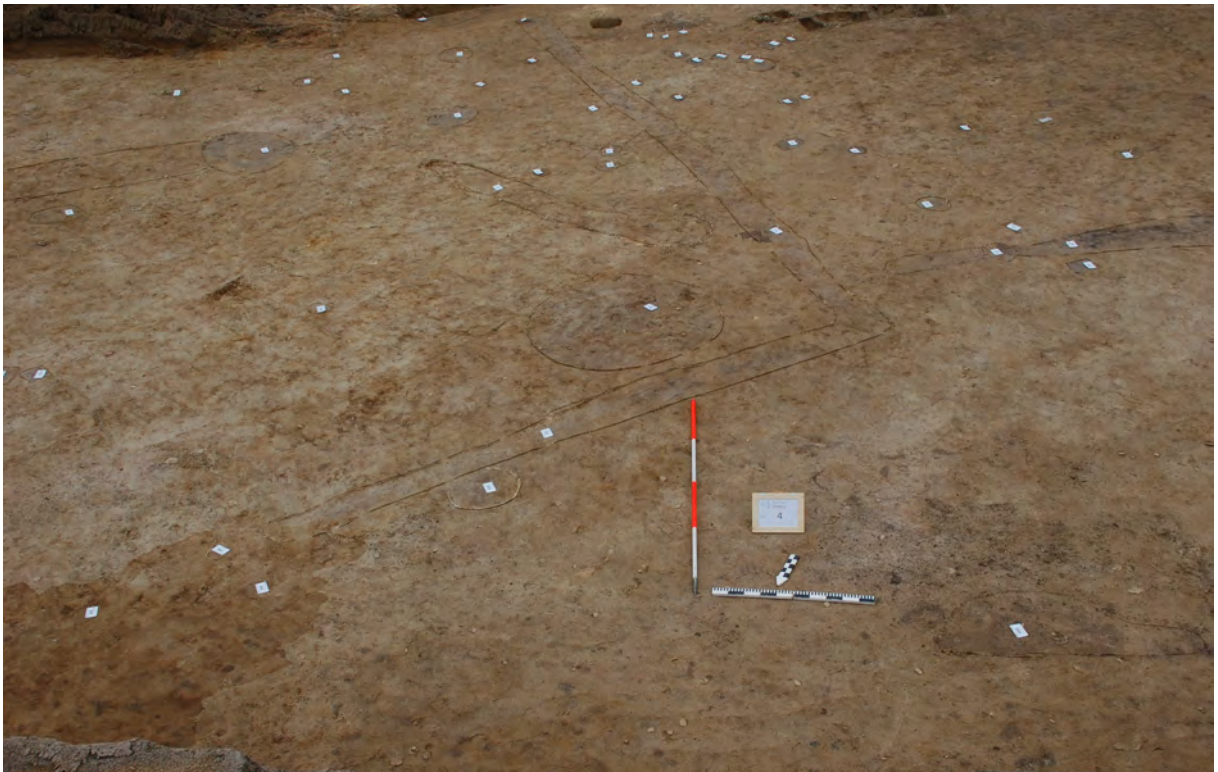


Fig. 27: Mogelijke perceelsgreppels. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

Ambachtelijke zone

Ten zuidoosten van de verharde weg bevonden zich sporen van een ambachtelijke zone (fig. 21). Het gaat om een centrale ruimte met verschillende elkaar overlappende oventjes, afvalkuilen en paalkuilen, omgeven door een half cirkelvormige gracht (spoornummers 145, 156, 162) (fig. 21). De centrale ovenstructuur die bestond uit een aantal elkaar overlappende oventjes kreeg spoornummer 242 (fig. 28). Ten noorden van deze ovenstructuur bevond zich een kuil met verschillende opvullingsfasen: S158, 420 (vlak 2). De paalgaten (spoornummers 151, 160, 149, 148, 147, 271, 146, 143, 141, 144, 142, 241, doorsneden bijlage 1) hoorden waarschijnlijk bij verschillende afdakstructuren.



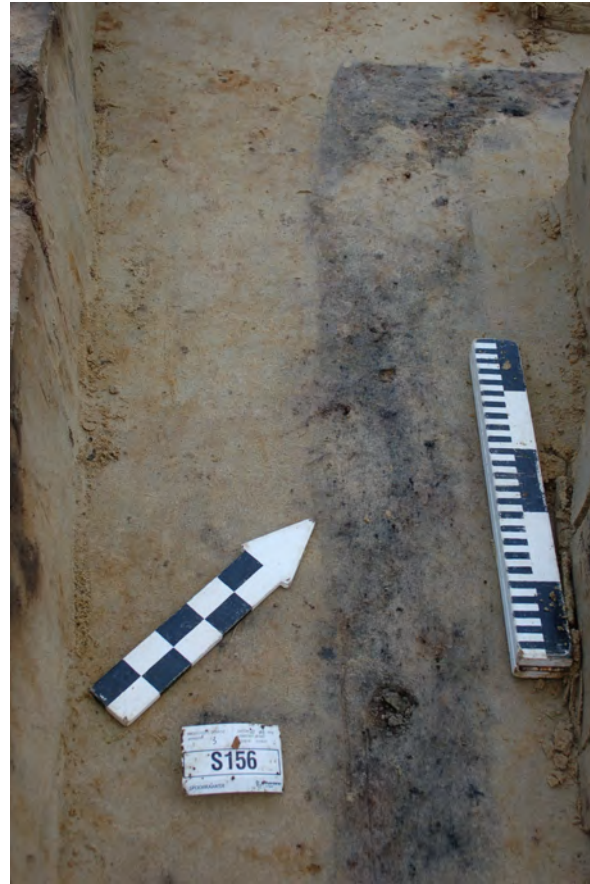


Paalsporen en standgreppel/palissade

Wel valt op dat in de noordoostelijke zone van het opgravingsterrein een rij van 4 dubbele palen te vinden is : S 297-298, S 303-304, S 347-348, S 307-308 en 319-318. Haaks op deze rij dubbele paalkuilen staat een rij van paalkuilen, waarvan alleen de eerste dubbel lijkt te zijn: S300/301, 309, 312 en 315, 316 en 317. Volgens Elly Heirbaut, Veerle van Kersen en Vanessa Vandenbussche zou het kunnen gaan om 2 vierpalen spiekers of een 8-palig bijgebouw (fig. 29). De dubbele paalkuilen zouden dan het gevolg zijn van herstellingen of verbouwingen (fig. 30, 31).

Fig. 29 mogelijke plattegrond van 8-palig bijgebouw. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

////////////////////////////////////



Waterput en kuilen met afval ten westen van de verharde weg

Ten noordwesten van de Romeinse verharde weg bevond zich een waterput (fig. 34). Deze kreeg spoornummers S218, 219 en 394. Door de hoge watertafel konden we deze waterput niet verder uitgraven. Rond de waterput bevinden zich een aantal kuilen, gevuld met afval.



Fig. 34: waterput (S 394). (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.3 DE VONDSTEN

Gezien het hier een toevalsvondst betreft en bovendien van beperkte omvang, worden alle vondsten bestudeerd.

7.3.1 Aardewerk

Het aardewerk wordt bestudeerd per groep en binnen elke groep per *fabric*. Verder bespreken we de vormen, types en graad van compleetheid van het aardewerk.

7.3.1.1 Aardewerkgroepen (tabel 1)

amforen

Op een totaal van 1254 geïdentificeerde MAI (Minimum Aantal Individuen) van de verschillende aardewerkgroepen werden 34 MAI amforen aangetroffen (tabel 1). Dit is een percentage van 2,7 %. Hiervan zijn er 22 amforen van het type Dressel 20 van Baetica (afkorting BATAM D-20), 5 amforen van het type Gauloise 4 van Noord-Gallië (afkorting NOGAM-G4), 5 amforen in een ongekende *fabric* (afkorting AMUN), 1 amfoor van het type Gauloise 4 van Zuid-Gallië (afkorting SOGAM-G4) en 1 amfoor van het type Gauloise 13 van Noord-Gallië (afkorting NOGAM-G13).

dolia

Van de 1254 MAI waren er een MAI van 114 dolia. Dit is 9%. Eén dolium kon met zekerheid aan de productieplaats Tienen worden toegeschreven. Van de anderen kon de herkomst niet bepaald worden.

////////////////////////////////////

geoxideerd aardewerk

362 van de 1254 MAI waren geoxideerd gebakken (tabel 1). Dit is 29 %. 200 MAI waren ruwwandig van onbepaalde oorsprong, 118 gladwandig en 25 ruwwandig en extra grof gemagerd. 11 individuen zijn geproduceerd in Tienen, waarvan 10 gladwandig en 1 ruwwandig. 5 individuen kommen waren gladwandig, afkomstig van Bavay en 4 gladwandige en 1 ruwwandig van de Maasvallei. 5 MAI was in zeepwaar, waarschijnlijk van Bavay en 2 in zeepwaar van onbepaalde oorsprong.

Interessant voor het geoxideerd aardewerk van onbekende oorsprong is dat er 2 groepen aardewerk met elk gezamenlijke karakteristieken konden onderscheiden worden. Eén groep is opvallend poederachtig en bestaat uit 16 MAI in ruwwandig geoxideerd aardewerk en 27 MAI gladwandig geoxideerd aardewerk. Dit aardewerk is mogelijk in Elewijt zelf geproduceerd. Een andere groep bestaat uit aardewerk met opvallend veel mica. Het gaat om 77 MAI in ruwwandig aardewerk en 24 MAI in gladwandig aardewerk. Deze groep bevat als bijmenging soms ook witte kwarts en chamotte. De micarijke groep bevat ook 4 MAI ruwwandig extra grof gemagerd aardewerk. Omwille van de hoge aantallen van dit aardewerk gaat het wellicht om een productieplaats in de omgeving van Elewijt, mogelijk Asse. Het aardewerk geproduceerd in Asse wordt momenteel bestudeerd door Kristine Magerman.

geoxideerd met witte sliblaag

Er is ook een groep geoxideerd van 27 MAI aardewerk met een witte sliblaag (2,2 %, tabel 1). Dit is lokaal of regionaal aardewerk dat een witte sliblaag krijgt, wellicht om de gewenste beige kleur van kruiken en kruikamforen te imiteren. Hiervan zijn er 27 MAI geïdentificeerd waarvan 14 ruwwandig en 13 gladwandig. De eerste groep zijn vaak kruikamforen die een grovere magering hebben gekregen o.w.v. hun grotere omvang. Op het totaal van 27 MAI in de regionale waar met witte sliblaag zijn er 10 MAI in de groep van de micarijke waar en 4 in de groep van de poederige waar. Zoals hierboven al aangehaald zou de micarijke groep mogelijk kunnen toegeschreven worden aan het atelier van Asse en de poederachtige aan het atelier van Elewijt.

gereduceerd

336 van de 1254 MAI zijn gereduceerd gebakken (26,8%, tabel 1). Van het gereduceerd aardewerk waarvan het atelier niet gekend is, zijn er 200 ruwwandig, 132 gladwandig en 25 ruwwandig met extra grove magering. 4 MAI zijn in het Waasland geproduceerd, 1 MAI is duidelijk van Tiense makelij en 1 werd geïdentificeerd als zeepwaar.

Bij het gereduceerd aardewerk konden ook zoals bij de geoxideerde waar, de poederige en de micarijke groep onderscheiden worden. De poederachtige groep bestaat uit 7 MAI ruwwandig aardewerk en 20 MAI gladwandig aardewerk. De groep werd mogelijk in Elewijt zelf geproduceerd. Deze groep werd niet extra grof gemagerd. De groep micarijk gereduceerd aardewerk bestaat uit 92 MAI ruwwandig, 49 MAI gladwandig aardewerk en 7 MAI grofgemagerd ruwwandig aardewerk.

terra nigra

95 MAI of 7,6% van het totaal aantal individuen aardewerk kon geïdentificeerd worden als terra nigra (tabel 1). Van geen enkel individu kon de productieplaats bepaald worden. 1 MAI was zo dun dat het kon gekarakteriseerd worden als zgn. eierschaal of *eggshell* terra nigra.

zoutaardewerk

95 MAI of 7,6% van het totaal is zoutaardewerk (tabel 1). 54 MAI is dunwandig en 41 MAI dikwandig.

terra sigillata

53 MAI of 4,2% van het aardewerk konden geïdentificeerd worden als terra sigillata (tabel 1).

gesmookt aardewerk

31 MAI van de 1254 MAI (2,5%) is gesmookt aardewerk (tabel 1). 12 MAI van de gesmookte waar zijn afkomstig van een Tiens atelier, de helft gladwandig en de helft ruwwandig. Van een onbekende productieplaats zijn 9 MAI in ruwwandige waar en 9 MAI gladwandige waar. 1 van de ruwwandige

individueen is poederachtig. 5 MAI zijn micarijk. 1 MAI is een ruwwandig exemplaar afkomstig van het Maasland.

geverfd aardewerk

22 MAI van de 1254 MAI zijn geverfd aardewerk (1,8%, tabel 1). 20 MAI zijn afkomstig van een Keuls of Rijnlands atelier. 1 MAI is afkomstig van een Tiens atelier en van 1 MAI kon de herkomst niet bepaald worden.

mortaria

18 MAI mortaria maken 1,4% uit van het aardewerkensemble (1254 MAI, tabel 1). Van 9 MAI mortaria kon de productieplaats niet bepaald worden. 4 MAI zijn afkomstig van Bavay, 2 MAI van Tienen en 2 konden toegeschreven worden aan de groep Maas 1. 1 MAI mortarium was afkomstig van het Maasland.

terra rubra

16 MAI of 1,3% van het totale aantal individuen aardewerk zijn terra rubra, waarvan de productieplaatsen verder niet konden geïdentificeerd worden (tabel 1).

Pompejaans rood

6 MAI of 0,5% van het totaal aantal individuen aardewerk konden geïdentificeerd worden als Pompejaans rood aardewerk (tabel 1). De productieplaats van deze individuen kon niet bepaald worden.

handgevormd aardewerk

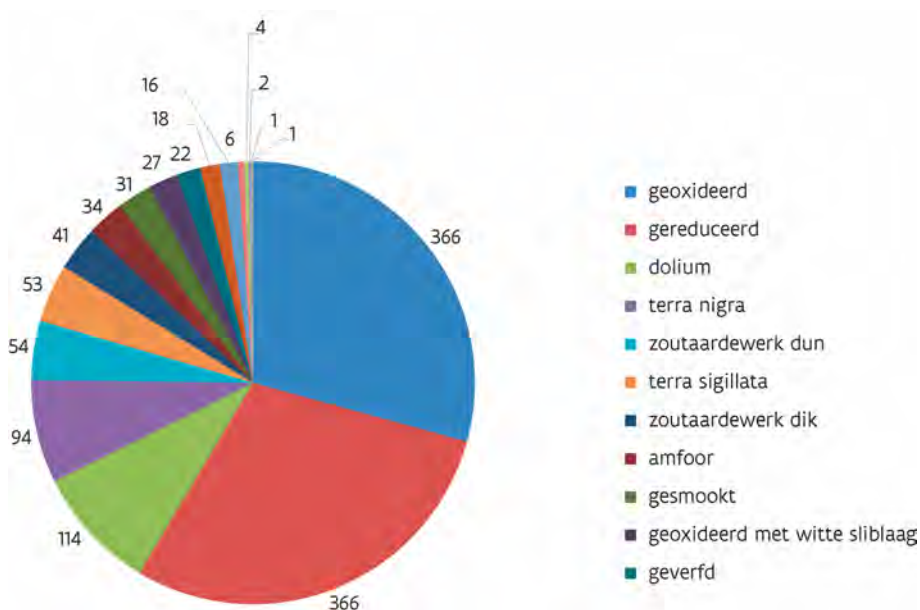
4 MAI zijn handgevormd (0,3%, tabel 1). 3 hiervan zijn ruw gemagerd en 1 is gemagerd met organisch materiaal.

kurkurnes

4 MAI (0,3%) zijn handgevormd en hebben het uitzicht en de karakteristieke magering van kurkurnes met kalk die opgelost is en gaatjes achterlaat (tabel 1).

metaalglansaardewerk

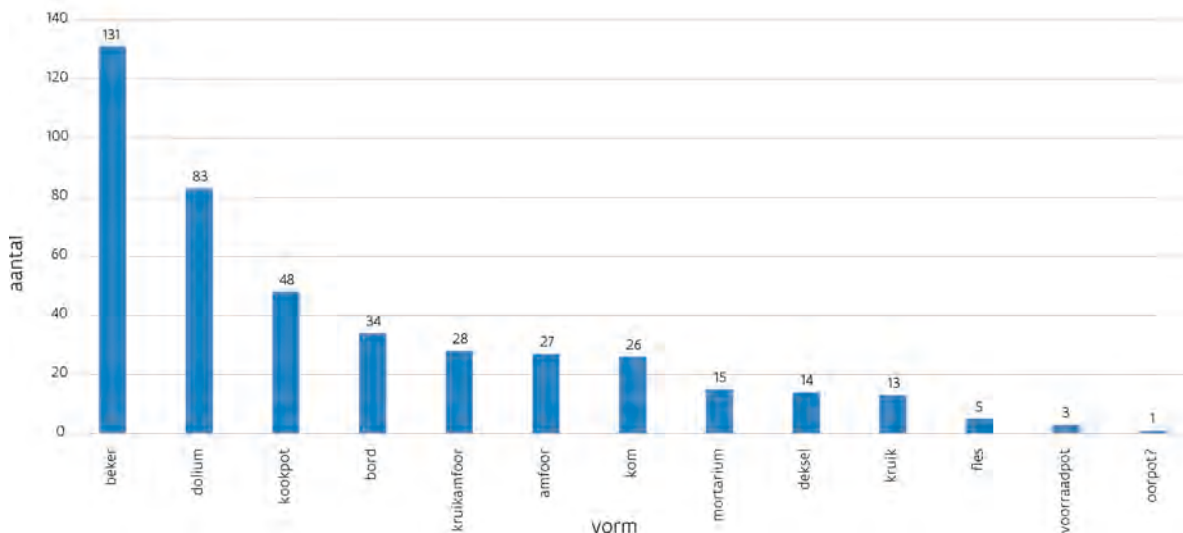
Slechts 1 MAI metaalglansaardewerk (0,08%, tabel 1) maakte deel uit van het aardewerkensemble. Dit is bijzonder weinig. Het fragment werd op de weg aangetroffen. Gezien dit aardewerk vooral in de 3de eeuw voorkomt zou dit kunnen betekenen dat er in de 3de eeuw niet veel activiteit was op de site.



Tabel 1. *Fabric* groepen aardewerk. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.3.1.2 Vormen (tabel 2)

Van de 1254 MAI kon de vorm van 428 MAI bepaald worden. Het hoogste aantal zijn bekers met 131 MAI of 30,6 %. Verassend zijn het hoge aantal van 83 MAI dolia, 19,4 %. De kookpotten maken 11,2 % uit van het totaal aantal vormen met 48 MAI. De borden 7,9% met 37 MAI. Verder zijn er nog 28 kruikamforen, 27 amforen, 26 kommen, 15 mortaria, 14 deksels, 13 kruiken, 5 flessen, 3 voorraadpotten en 1 oorpot.



Tabel 2. Vormgroepen aardewerk. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.3.1.3 Compleetheid aardewerk

Van het aardewerk werd per spoor de graad van compleetheid bepaald. Uit de analyse van de resultaten bleek dat het aardewerk bijzonder gefragmenteerd is op enkele uitzonderingen na. Van de 1313 MAI waarvan de graad van compleetheid bepaald werd zijn er 1304 of 99,3% minder dan 25% compleet. 5 MAI zijn tussen de 25 en 50% compleet en 4 tussen de 50 en 75% compleet. De zeer lage graad van compleetheid van het aardewerk betekent dat het vooral gaat om archeologische contexten waarin elders verzameld en gestockeerd afval is terechtgekomen.

7.3.1.4 Verbrand

Van de 1303 MAI zijn er 150 secundair verbrand (11,5%) en 20 verbrand door gebruik (1,5%). Veel van het secundair verbrand aardewerk komt uit de contexten rond het ovencomplex.

7.3.1.5 Datering (fig. 21)

Van de 470 sporen konden 159 sporen (34%) aan de hand van het aardewerk gedateerd worden in de Romeinse tijd (zie ook fig. 21). Hiervan konden 80 sporen (17%) slechts globaal gedateerd worden tussen de 1ste en de 3de eeuw. 9 sporen (1,9%) konden gedateerd worden in de 1ste tot de 2de eeuw. Slechts 1 spoor kon met zekerheid gedateerd worden in de 1ste eeuw. 25 sporen behoren tot de periode 1ste eeuw tot de 1ste helft van de 2de eeuw (5,3%). 2 sporen konden gedateerd worden in de 2de helft van de 2de eeuw en 9 sporen algemener in de 2de eeuw. 9 sporen konden gedateerd worden in de 2de helft van de 2de eeuw tot de eerste helft van de 3de eeuw. 2 sporen behoren tot de 2de helft van de 2de eeuw tot de 3de eeuw en 2 ruimer in de 2de -3de eeuw. Slechts 5 sporen behoren met zekerheid tot de 3de eeuw, waarvan 2 tot de 2de helft van de 3de eeuw. 1 spoor kan gedateerd worden van de 2de eeuw tot de laat-Romeinse tijd.

Als we de 80 sporen die slechts algemeen in de 1ste tot 3de eeuw kunnen gedateerd worden buiten beschouwing later vertonen de 79 sporen die meer specifiek aan een periode kunnen toebedeeld worden duidelijke chronologische trends. Slechts 1 spoor behoort wellicht tot de 1ste eeuw (1,3%). Dit wijst op weinig activiteit op deze plaats in de *vicus* in deze periode. 54 sporen (68,4%) kunnen gedateerd worden in de periode 1ste tot 2de eeuw. In deze periode waren de Romeinse wegen aangelegd en waren de ambachtelijke ateliers actief. Voor deze plaats in de *vicus* is dit dus de periode met de meeste activiteiten. 18 sporen of 22,8% behoren tot de 2-3de eeuw en 5 sporen (6,3%) in de 3de eeuw.

Het zwaartepunt van de site ligt dus zeker in de periode van de 2de helft van de 1ste tot de 2de eeuw. Met nog ongeveer 1/5 van de sporen in de periode van de 2-3de eeuw en nog een aanwezigheid van 6,3 % in de 3de eeuw. Opvallend is dat er wel enige activiteit op deze plaats in de laat-Romeinse periode was

7.3.1.6 Mogelijke groepen in regionaal aardewerk

Bij het regionaal aardewerk waarvan de productieplaats niet gekend is kunnen we een aantal groepen duidelijk aflijnen.

groep met poederig aardewerk

Er is een groep die een duidelijk poederig baksel heeft. Dit is er zowel in het geoxideerd en het gereduceerd aardewerk en in mindere mate in het gesmookt aardewerk.

groep met veel mica

Een andere groep heeft opvallend veel mica. Dit aardewerk werd zowel geoxideerd als gereduceerd gebakken. Het werd ook geproduceerd met een witte sliblaag. De witte sliblaag werd gebruikt voor kruiken en kruikamforen. Een variant van het micarijke aardewerk heeft veel kwartskorrels en bijmenging van oranje chamotte. Dit laatste is vaak het geval bij kruikamforen.

groep met poederig aardewerk met veel mica

Een derde groep met slechts enkele vertegenwoordigers heeft een poederig baksel en mica. Dit baksel werd gebruikt voor kruikamforen. In dit baksel worden ook kruiken en kruikamforen gemaakt met een witte sliblaag.

7.3.2 Glas

In totaal werden 20 fragmenten van glazen voorwerpen gevonden uit de Romeinse periode. In spoor 42 (weg) werd een fragment van een kobaltblauwe kom Isings 3⁵⁵ (10-100 AD) aangetroffen en een scherp blauwgroen glas. Een fragment van een *aryballos* Isings 61⁵⁶ (10-350 AD) in blauwgroen glas vonden we in spoor 54 (weg).

In spoor 154 (kuil vlakbij de oven) vonden we 2 scherven in blauwgroen glas en in spoor 156 (kuil bij oven) een fragment in kleurloos glas. In spoor 162 (kuil bij oven), 169 (kuil), 244 (kuil bij oven) en 245 (kuil bij oven) telkens één fragment blauwgroen glas. In spoor 181 een fragment van een geribde kom Isings 3 (10-100 AD) in blauwgroen glas en een bolletje van een glazen haarspeld in bruin glas. Volgens P. Cosyns behoren deze glazen haarspelden tot de 3de-4de eeuw AD. Spoor 181 hoort inderdaad thuis in de 3de eeuw na Chr. In spoor 295 (paalkuil) vonden we een fragment groen en een fragment blauwgroen glas.

In spoor 66 (paalkuil) troffen we een scherp aan met blauwe spiraaldraadversiering op blauw glas (fig. 35). Volgens glasspecialist P. Cosyns is de vaalblauwe kleur van deze glasscherf eerder zeldzaam⁵⁷. Naar alle waarschijnlijkheid is dit glas volgens hem met koper gekleurd en niet met kobalt gekleurd. Het

⁵⁵ Isings 1957.

⁵⁶ Isings 1957.

⁵⁷ Pers. comm. P. Cosyns (VU Brussel)



gebruik van koper in glas werd vooral in de laatantieke periode toegepast, terwijl kobalt typisch is voor de Romeinse tijd. Verder is het feit dat de glasdraadversiering in hetzelfde blauw uitgevoerd werd als de basis ook eerder atypisch voor Romeins glas. Bij Romeins glas werden meestal eerder contrasterende kleuren aangewend. Tenslotte is zo'n spiraalsgewijze applicatie volgens Cosyns ook eerder typisch voor de laat-Romeinse en laatantieke periode. Volgens O. Vrielynck zou het gaan om glas uit de Merovingische periode⁵⁸. Spoor 66 kan aan de hand van het aardewerk gedateerd worden in de 2de helft van de 3de eeuw met o.a. een kom in gereduceerd aardewerk van het type Vanvinckenroye 538. Het gaat hier dus om zeldzaam voorkomend laat-Romeins of Merovingisch glas.



Fig. 35: randscherf van blauw glas met blauwe spiraaldraadversiering. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.3.3 Metaal en slakken

Veruit de meeste metalen voorwerpen zijn in ijzer. In totaal werden 76 vondsten in ijzer aangetroffen. De belangrijkste categorie ijzeren voorwerpen zijn nagels. Het gaat om 50 stuks. Verder werden een drietal krammen (fig. 36, 176), een splitpen (fig. 36, 19), een ring met een diameter van 4,5 cm (fig. 36, 331), en een aantal schoennageltjes (fig. 36, 194, 239, 286) en een haakje van een slot (fig. 36, 17) aangetroffen. Verder is er een tentharing aangetroffen (fig. 36, 343). In koperlegering troffen we 3 armbandfragmenten, 13 fibulae, 9 munten, 4 fragmenten van beslagplaatjes (fig. 36, 100), een siernagel, een aantal voorwerpen die niet verder gedetermineerd konden worden en een duidelijk afvalproduct met koperlegering aan. Dit laatste wijst op de productie van voorwerpen in koperlegering in de ambachtelijke zone. Van de fibulae konden er enkele gedetermineerd worden aan de hand van de typologie van Heeren en Van der Feijst⁵⁹: een emailfibula 57g (fig. 36, 181 en fig. 37), een geëmailleerde beugelfibula 55d, een haakfibula 16b (fig. 36, 106), 2 hoekig gebogen draadfibulae met strak rechte beugel 45a5 (fig. 36, 382, 346), 2 rond gebogen draadfibulae type 22 (fig. 36, 9 en 143) en een knikfibula (fig. 36, 13). Eén van de drie armbandfragmenten is een fragment van een getorseerde armband met cilindervormige eindknop (fig. 36, 229). Verder is er nog een denarius van Vespasianus (72-73 n. Chr.), RIC 356⁶⁰, gedetermineerd door collega Giel Verbeelen met op de voorzijde Vespasianus, gelauwerd hoofd naar rechts en op de keerzijde AVG[]TRI POT, priesterlijke werktuigen, *simpulum*, sprenkelaar, kruik en *lituus* (fig. 38). Daarnaast werden 2 ondetemineerbare bronzen munten uit de 1-3de eeuw aangetroffen.

De voorwerpen in ijzer bestaan uit schoennageltjes (fig. 36, 194, 239, 286), een beslagplaatje (fig. 36, 350), een kram (fig. 36, 176), een splitpen (fig. 36, 19), een ring (fig. 36, 331) en een tentharing (fig. 36, 343).

⁵⁸ Pers. comm. O. Vrielynck (Service Public de Wallonie, Namen)

⁵⁹ Heeren & Van der Feijst 2017.

⁶⁰ Mattingly & Sydenham 2001.



Fig. 37: emailfibula met uiltjes. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

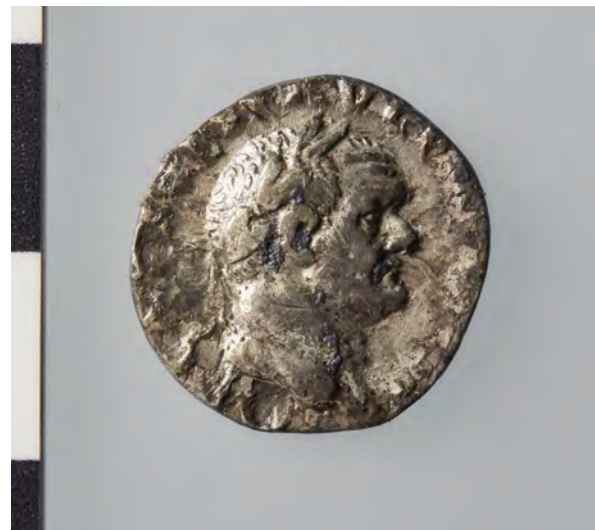


Fig. 38: voorzijde en keerzijde van denarius van Vespasianus (72-73 n.Chr.). (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.3.4 Zaden en vruchten (Brigitte Cooremans)

De aangetroffen sporen werd ten behoeve van het macrobotanisch onderzoek uitgebreid bemonsterd. In totaal werden 220 zeefstalen verzameld. Tijdens het zeven van de zandige monsters werd snel duidelijk dat de kans zaden en vruchten aan te treffen eerder klein was. Daarom werd de zeefstrategie aangepast en werden alleen sporen waarvan werd aangenomen dat de kans op aanwezigheid van macrobotanische resten het grootst was, gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 0,5 mm. De monsters die hiervoor in aanmerking kwamen zijn afkomstig uit structuren die als ovens, kuilen met mogelijk rituele deposities en een waterput zijn geïnterpreteerd. Om de kleine artefacten van andere vondstcategorieën te kunnen recupereren, volstond het de overige monsters over een zeef met een maaswijdte van 2 mm te spoelen.

////////////////////////////////////

7.3.5 Dierlijke resten (An Lentacker)

Twee schelpfragmenten konden niet op soort gebracht worden. Vis- en vogelresten ontbraken maar de categorie van zoogdierresten leverde enkele determinaties. Opvallend zijn de botfragmenten van paard: twee stukken van schouderbladen (*scapula*), twee fragmenten van kanonbeenderen (*metapodus*) en een geïsoleerde tand. Het valt niet te bewijzen maar het is tegelijk niet uit te sluiten dat deze vijf vondsten van eenzelfde dier komen. Mogelijk gaat het om de verstoorde resten van een kadaver dat langs de weg werd achtergelaten. Sporen van manipulatie van de botten, bijvoorbeeld voor consumptie, zijn er niet, maar dit kan bij een beperkt vondstaantal natuurlijk ook toeval zijn. De resten dragen dus niet bij tot de discussie of paard nu wel dan niet met regelmaat gegeten werd in de noordelijke Romeinse provincies. Mogelijke bewijzen voor hippofagie in de Romeinse tijd zijn voor de Lage Landen op wisselende wijzen geïnterpreteerd⁶¹.

Het grote aantal niet te identificeren zoogdierbotten zal ook vooral van dieren afkomstig zijn die voor consumptie werden geslacht. Ze vertegenwoordigen het zwerfvuil dat langs en op de weg rondslingerde. Hun sterke fragmentatie heeft uiteraard met betreding en andere verstoringen te maken.

⁶² Ervynck *et al.* 2013.

structuur	kuil	weg	weg	weg	weg
werkput	2	2	3	3	3
vlak	1	1	1	1	1
spoor	428	387	206	206	206
vondst	325	342	298	327	328
schelpdieren					
ongedetermineerde schelpfragmenten	-	-	-	-	2
zoogdieren					
paard (<i>Equus ferus</i> f. caballus)	-	2	1	2	-
varken (<i>Sus scrofa</i> f. domestica)	-	2	-	2	-
rund (<i>Bos primigenius</i> f. taurus)	-	6	4	11	-
schaap (<i>Ovis ammon</i> f. aries) of geit (<i>Capra aegagrus</i> f. hircus)	-	1	-	3	-
wervel - groot zoogdier	-	-	1	-	-
ongedetermineerde zoogdierresten	4	50	26	38	-
totaal	4	61	32	56	2

Tabel 3: Inventaris van de handverzamelde dierenresten uit de opgraving.

7.4 DEPOSITIE VAN VAATWERK IN KOPERLEGERING MET PLANTAARDIGE VERPAKKING

7.4.1 Vaatwerk in koperlegering

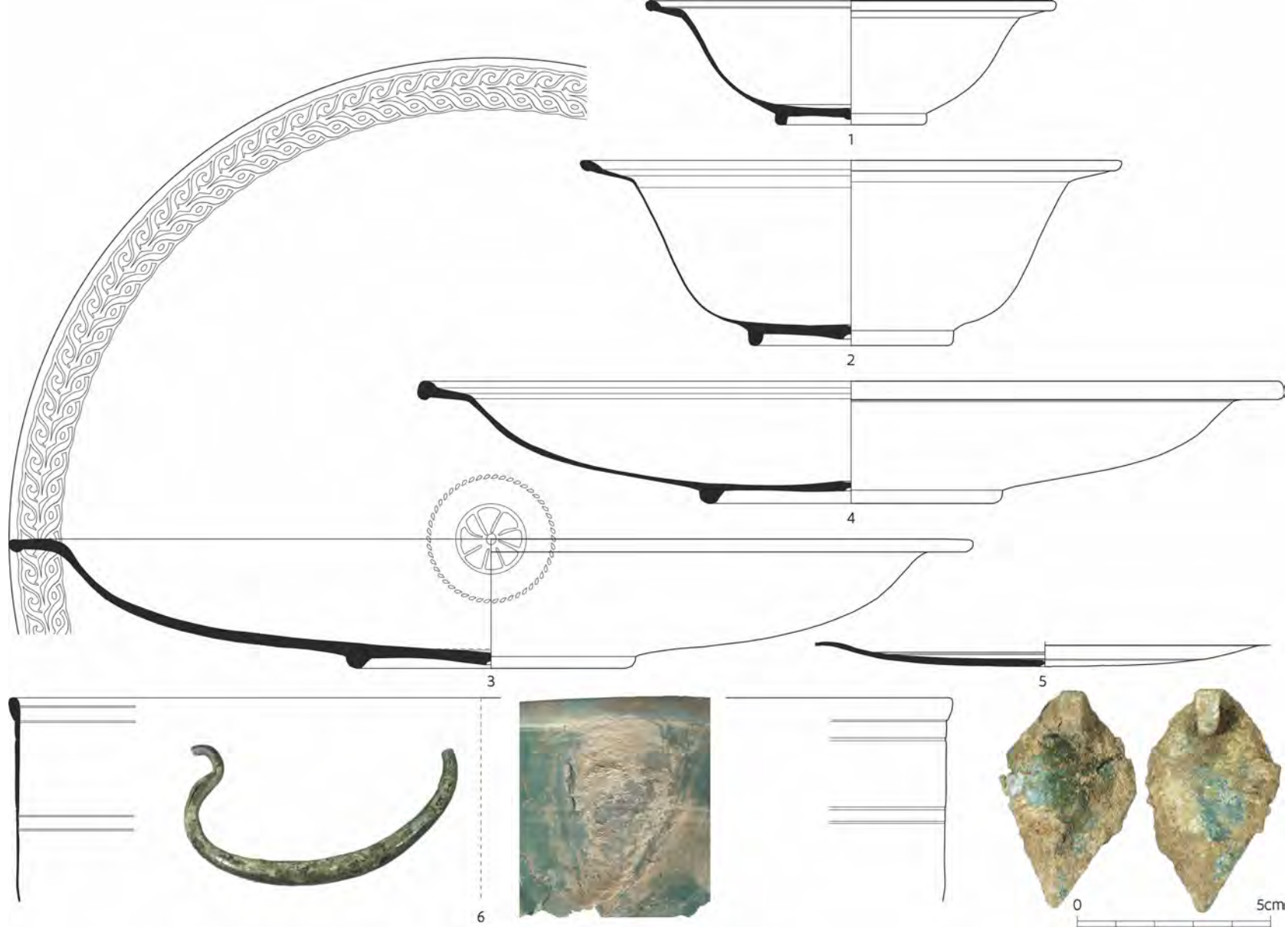
In spoor 1 troffen we in elkaar geplaatste voorwerpen in koperlegering aan. Het gaat om 2 kommetjes (fig. 26, fig. 33-34), 2 borden of schalen (fig. 32, 3 en 4, fig. 35-36), een fragment van een bassin (fig. 32, 5, fig. 36), een bodemfragment van een open vorm zonder voet (fig. 32, 6, fig. 36) en een wandfragment van een open vorm (fig. 39). Het vaatwerk was van groot naar klein in elkaar gezet met de open vormen onderaan (fig.). Bij de opgraving werden de kommen en de borden, zoals ze in elkaar gestapeld gevonden waren, in een kist geplaatst en naar het conservatielabo overgebracht (fig. 36). In het bovenste kleinste kommetje was nog een handvol gedroogd plantaardig materiaal bewaard, waarvan we vermoedden dat het op het moment van de depositie in het kommetje geplaatst was (fig. 36).

De specialisten werden op de hoogte gebracht om de plantaardige resten in en tussen de recipiënten te onderzoeken. Deze recipiënten waren van klein naar groot klein in elkaar geplaatst met telkens plantaardig materiaal ertussen. Na reiniging en conservatie zijn er op de binnenzijde van de borden 3 en 4 (fig. 32, 3-4) afdrukken van plantenresten zichtbaar.

De buitengewone bewaring van de plantenresten is het gevolg van de unieke microklimaat binnenin de depositie, door de productie van corrosiezouten. Als plantaardig materiaal in aanraking komt metalen die corroderen kunnen de zouten het organisch materiaal bedekken of impregneren en werken als fungicide, die de degradatie van micro-organismen uit de bodem voorkomt⁶³. De macrofossiele plantenresten van dit depot waren volledig uitgedroogd.

⁶³ Greig 1991, 152; Schoch 2003.

Fig. 40: Tekening
van de voorwerpen
in koperlegering.
(© agentschap
Onroerend
Erfgoed)



Hieronder bespreken we de voorwerpen meer in detail.

1. Kommetje met convexe wand, lage ringvormige voet en brede naar boven uitstaande rand voorzien van een richel (fig. 40, 1 ; fig. 41-43). Het kommetje heeft een diameter van 106 mm en is 32 mm hoog. De vorm komt overeen met type Eggers 113⁶⁴ en Nicolas type CL1a⁶⁵. Het kommetje is intact en in goede staat.



Fig. 41: zijaanzicht kom 1. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

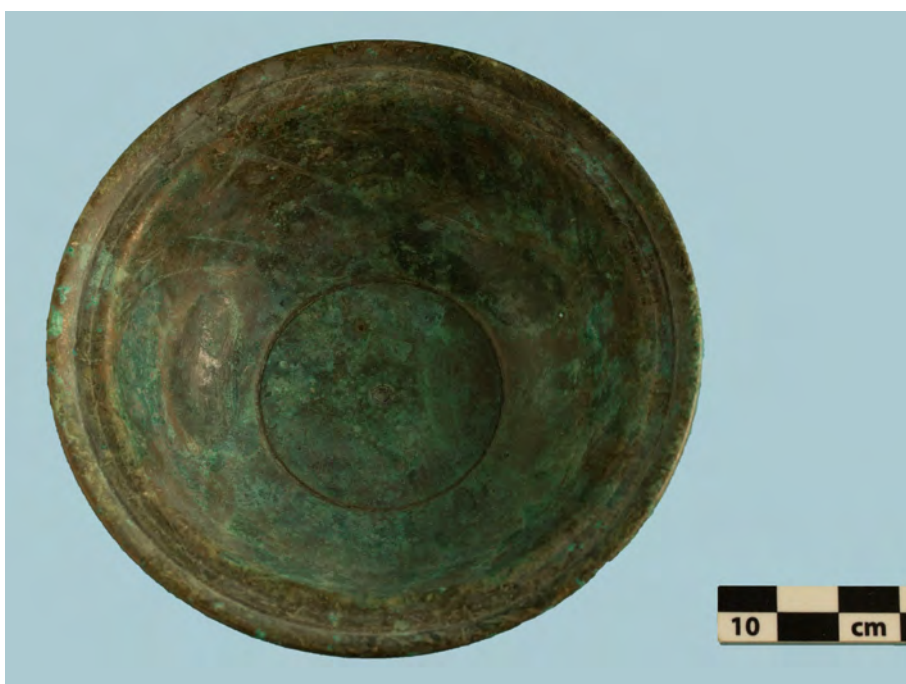


Fig. 42: Bovenaanzicht kom 1. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

2. Kommetje met convexe wand, lage ringvormige voet en brede naar boven uitstaande rand voorzien van een richel (fig. 40, 2; fig. 43-47). De wand is iets rechter dan deze van het kommetje hierboven. Het kommetje heeft een diameter van 140 mm en is 48 mm hoog. De vorm komt overeen met type Eggers 113⁶⁶; type Nicolas CL1a⁶⁷. Het kommetje is niet volledig. Er ontbreken enkele kleine stukken bij de bodem. Verder vertoont het kommetje een deuk en is het langs één zijde ingedrukt door neerwaartse druk. Het is niet duidelijk of het kommetje op het moment van depositie reeds in deze staat was. Aan de onderkant van het kommetje is tegen de rand de

⁶⁴ Eggers 1951.

⁶⁵ Nicolas 2016, 15, Pl 1.

⁶⁶ Eggers 1951.

⁶⁷ Nicolas 2016, 15, Pl 1.

bronskleur mooi bewaard (fig. 45). Zowel aan de binnenkant als aan de buitenzijde van dit kommetje zijn de plantafdrukken zichtbaar (fig. 45-47).



Fig. 43: Zijaanzicht kom 2. (© agentschap Onroerend Erfgoed)



Fig. 44: bovenaanzicht
kom 2. (© agentschap
Onroerend Erfgoed)

3. Bord of schaal met convexe wand, lage ringvormige voet en horizontale, platte rand met ingekerfde versiering (fig. 40, 3; fig. 47-51). De decoratie op de rand bestaat uit een continu patroon van golvende horizontale S-vormen die elkaars spiegel vormen in 2 registers (fig. 49). Het bord heeft een diameter van 249 mm en is 33 mm hoog. In het midden van de bodem is rond een puntje een cirkel aangebracht die onderverdeeld wordt door 8 golvende lijntjes waardoor het geheel een radmotief of een bloemmotief krijgt (fig. 50). Hier rond werden op een vooraf met incisie aangebrachte cirkel ingehamerde puntjes geplaatst. De vorm van het bord komt overeen met type Eggers 118 en type Nicolas PL1 . Het bord is in 3 stukken gebroken en alles samen is iets meer dan de helft van het bord bewaard. Het bord werd wellicht in deze incomplete staat gedeponeerd. In deze schaal zijn duidelijk afdrucken van planten zichtbaar. (fig. 49, zie ook 7.4.3).



Fig. 47: Bovenaanzicht schaal 3. (© agentschap Onroerend Erfgoed)



Fig. 48: onderaanzicht schaal 3. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

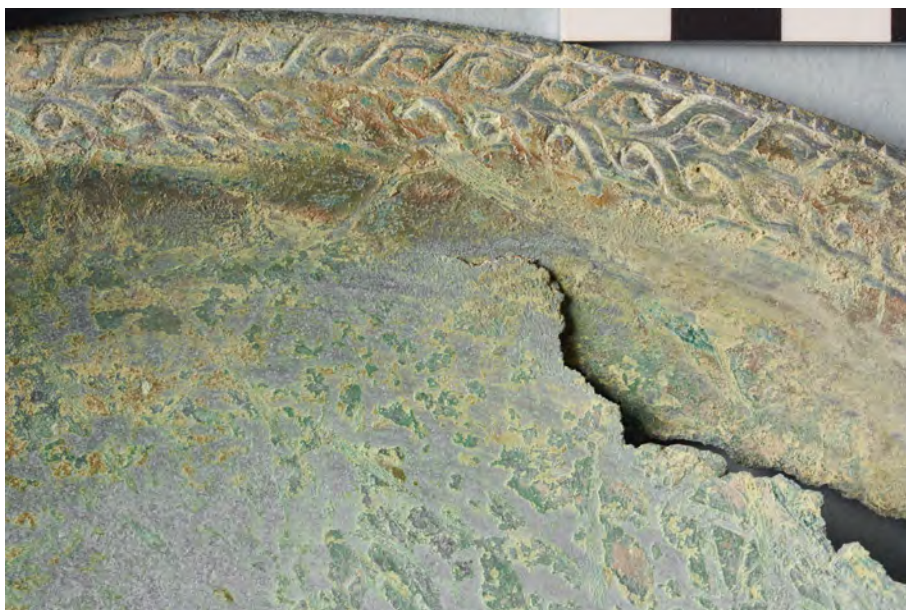


Fig. 49: detail van kerfversiering op de rand en plantenafdrukken in de schaal. (© agentschap Onroerend Erfgoed)



4. Bord met convexe wand, lage ringvormige voet en brede rand met richels (fig. 40, 4; fig. 51-53). Het bord heeft een diameter van 224 mm en is 32 mm hoog. De vorm komt overeen met type Eggers 117⁶⁸, Type Nicolas A1a⁶⁹. Het bord is gebroken, maar grotendeels volledig. Er ontbreekt een klein stukje van de rand. Zoals vaak het geval met dit type lijkt dit bord ook vertind aan de binnenzijde⁷⁰. Het type wordt gedateerd in de 3de eeuw en komt vooral voor in het noorden van het Romeinse Rijk, met een concentratie tussen de Seine en de Rijn⁷¹. Het verspreidingsgebied komt goed overeen met deze van de kommetjes CL1a die ook gelijkaardig zijn in productietechniek, de vorm en geografische verspreiding⁷². In tegenstelling tot de kommetjes komen de borden echter ook voor ten westen van de Rijn.

Aan de onderkant van de bodem van deze kom is een graffito ingekrast. Dit inschrift wordt besproken onder hoofding 7.4.2. .



Fig. 51: Bovenaanzicht bord 4. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

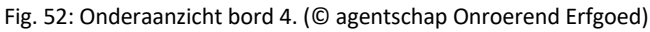
⁶⁸ Eggers 1951.

⁶⁹ Nicolas 2016.

⁷⁰ Nicolas 2016, 10.

⁷¹ Eggers 1951, 170, Nicolas 2016, 10.

⁷² Nicolas 2016, 10 en fig. 2.



- ////////////////////////////////////

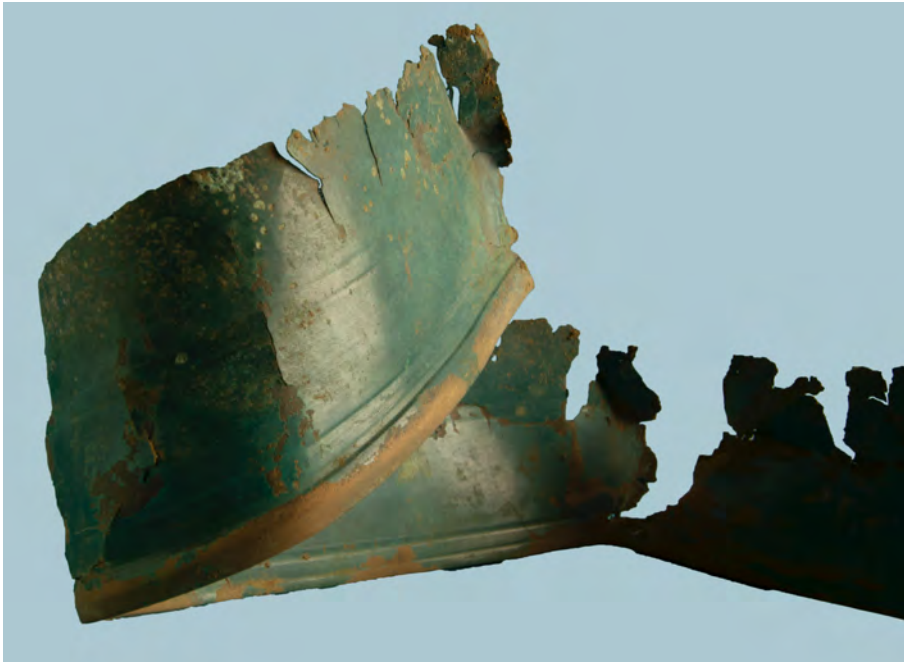
6. Rand, beslagplaatjes en handvat van bassin met verticale wand en verdikte rand (fig. 40, 6, fig. 55-58). De decoratie bestaat uit 3 gegraveerde horizontale lijnen, 1 net onder de rand en 2 enkele centimeters onder de rand. Gezien enkel de rand van het bassin bewaard is weten we niet hoe de wand in de bodem overgaat, noch welke vorm de bodem had. De uiteinden van de gebroken rand passen niet aan elkaar, zodat alleen een minimum diameter van 244 mm bepaald kan worden. Direct onder de verdikte rand zijn 2 druppelvormige contouren te zien met een neerslag van witgrijze stof waarmee 2 beslagplaatjes op de wand van het bassin vastgelast waren. De 2 beslagplaatjes en een handvat zijn ook bewaard en werden op de bodem van de kuil aangetroffen. Het gaat om beslagplaatjes gemaakt van dun plaatwerk van koperlegering in de vorm van een blad. Bovenaan hebben deze plaatjes een kleine haak om elk een zijde van het mobiele handvat vast te houden. Het handvat is gegoten en heeft de vorm van een omega. Zowel de vorm van het bassin, als van de beslagplaatjes en het handvat komen overeen met type Eggers 78⁷³. Dit type wordt gedateerd in de 3de eeuw na Christus. Gelijkaardige beslagstukken werden op meerdere plaatsen aangetroffen, zoals oa. te Bliesbruck⁷⁴.



Fig. 55: Rand van bassin 6. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

⁷³ Eggers 1951, tafel 8.

⁷⁴ Nicolas 2016, cat. nr. 29, p. 74.



7. Bodemfragmenten van open vorm. Het centrale gedeelte van de bodem ontbreekt. Eén klein fragment vertoont een klein deeltje van de verticaal opstaande wand van dit recipiënt. Mogelijk gaat het om een bassin of een kom met verticaal rechtopstaande wand en vlakke bodem. Kort bij de aanzet naar de wand bevindt zich een versiering van 3 concentrische cirkels.



Fig. 58: bodemfragment van open vorm 7.
(© agentschap Onroerend Erfgoed)

8. Wandfragment van open vorm, zonder versiering. Het wandfragment is afgebroken van de ronde bodem.



Fig. 59: Wandfragment van open vorm. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

7.4.2 Inschrift op de bodem van bord 3 (Marie-Thérèse Raepsaet-Charlier)

Marie-Thérèse Raepsaet-Charlie kon de inkrassingen op de bodem van bord 3 lezen (fig. 60-61). Er staan 3 namen: *Massa*, *Prima* en *Peregrinus*. Naast de naam *Massa* staat de afkorting “f” van fecit. Dit betekent: “heeft gedaan/gemaakt”.

Massa is een Keltische mannelijke naam⁷⁵, die eerder zeldzaam is⁷⁶. De naam komt nog voor in Moesië (Guljanci, Bulgarije) voor een Tongerse soldaat⁷⁷. De naam ik ook bekend bij de Treviri, in Waldbilig⁷⁸ en bij de Helvetii in Mayence⁷⁹. In de 3 gevallen gaat het om een naam van een peregrinus⁸⁰ of een vroegere naam van een peregrinus.

Prima is een latijnse vrouwennaam die heel frequent voor komt⁸¹ en die de vertaling kan zijn van de Keltische naam *Cintus* of *Cintusmus*, wat ook 'de eerste' wil zeggen. In onze gebieden komt de naam voor bij de Tungri in Theux⁸² en in Jeuk⁸³, maar onder andere ook bij de Treviri⁸⁴, bij de Menapii⁸⁵, de Remi en de Batavi.

Peregrinus komt ook vaak voor als latijnse mannennaam⁸⁶ en betekent vreemdeling of reiziger. In onze contreien is de naam bekend in Pommeroeil bij de Nerviërs⁸⁷, in Rome voor een Bataaf⁸⁸, in Bath voor iemand van de Treviri⁸⁹, in Voorburg bij de Cananefaten⁹⁰ en in Bonn bij de Ubii⁹¹.

Het gaat dus om 2 latijnse namen en een inheemse naam, een combinatie die goed past bij de onomastiek van de gelatiniseerde Nervii.

De f van fecit achter de naam van Massa duidt volgens Raepsaet-Charlier op het feit dat hij de man is die het offerritueel uitgevoerd heeft. Mogelijk zijn Prima zijn vrouw en is Peregrinus hun zoon. Het was in de Romeinse tijd de gewoonte dat de pater familias de offerrituelen uitvoerde. Het zou even goed kunnen dat Massa en Peregrinus broers zijn en Prima hun zus of andere relaties zijn ook denkbaar. De kommen en wellicht ook de depositie zijn te dateren in de 3de eeuw. Gezien de mannelijke inwoners van het Romeinse Rijk vanaf 212 het burgerrecht kregen en droegen ook deze mensen de zgn. *tria nomina* of 3 namen: een voornaam, een achternaam en een bijnaam. In deze inscriptie wordt alleen de voornaam gebruikt. Onder de naam Peregrinus staat een floraal motief dat ingekrast werd alvorens de namen op de bodem werden ingekrast (fig. 60-61). Het motief dateert wellicht van voor de periode dat de kom als offer werd geselecteerd.

De deponering van het pakket van de kommen in de grond was slechts een deel van de rituelen die werden uitgevoerd in het kader van een dergelijk offer. Hiervoor werden ongetwijfeld een aantal rituelen en gebeden uitgevoerd waarin Massa als pater familias de leiding nam.

⁷⁵ Delamarre 2007, p. 127, 226.

⁷⁶ OPEL, III, p. 63.

⁷⁷ CIL III 12361 : Sulpicius Massa, een veteraan van het *a/a* Hispanorum in de 1^{ste} eeuw.

⁷⁸ *CIL* XIII 4098

⁷⁹ *CIL* XIII 7024

⁸⁰ Peregrinus is een persoon die binnen het Romeinse Rijk leefde maar die het Romeinse burgerrecht (nog) niet gekregen heeft

⁸¹ *OPEL*, III, p. 161 ; met de afgeleiden p. 158-160.

⁸² Theux, *ILB* 47.

⁸³ Jeuk, *ILB* 26

⁸⁴ C/L XIII 11313, 3707, AE 2002, 1024 enz.

⁸⁵ Domburg *CIL* XIII 8785, 8791.

⁸⁶ *OPEL*, III, p. 161 met afgeleiden op p. 158-160.

⁸⁷ *AE* 1989, 532.

⁸⁸ *CIL* VI 3289

89 *R/B* 140

⁹⁰ CIL XIII 8809

⁹¹ *CIL* XIII 8114



Fig. 60: Detail van bodem bord 4 met inschrift. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

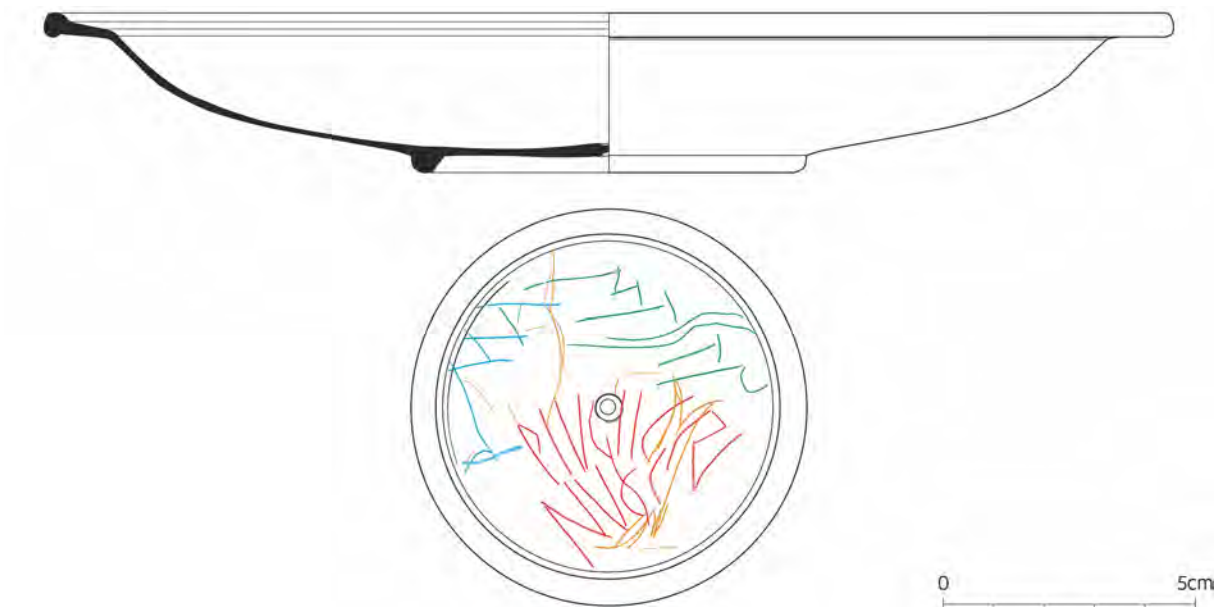


Fig. 61: tekening van bord en inschrift op de bodem: in het blauw Prima, in het groen Massa f., in het rood Peregrinus en in het oranje het florale motief. (© agentschap Onroerend Erfgoed)

////////////////////////////////////

Een aantal van de aangetroffen soorten verkiezen vochtige tot natte standplaatsen, zoals spirea (*Filipendula*), kattenstaart (*Lythrum*) en waterweegbree type (*Alisma*). Struikheide (*Calluna vulgaris*) wijst dan weer eerder op een droge milieu.

als lichte en donkere sporen. Ze konden op basis van vergrootte foto's bestudeerd worden. Het gaat duidelijk niet om wortels of toevallig ingegroeide planten. De plantafdrukken zijn regelmatig over de oppervlakken van de voorwerpen verspreid. Het gaat duidelijk om grassen waarbij zowel de halmen als de bladen bewaard zijn. De vele knikken en verdraaiingen maken duidelijk dat droog gras of hooi, werd gebruikt. Dit ligt voor de hand omdat vers gras door biologische afbraak zeer snel zou rotten of fermenteren, wat de bewaring van het zilver niet ten goede zou komen. Aan de hand van digitale beelden worden verschillende *Asteraceae* (madeliefjesfamilie) en *Anthoxanthum odoratum* L. herkend¹⁰⁰.

7.4.6 Conclusie rituele depositie

Het vaatwerk van de depositie van Elewijt is samengesteld uit 2 kommetjes, 2 schalen, de rand van een bassin met handvat en 2 fragmenten van andere schalen. Op de bodem van 1 van de schalen werden de namen ingekrast van de mensen van wie het offer uitging: Massa, Prima en Peregrinus. Achter de naam Massa stond de 'f' van fecit ingekrast. Het is dus wellicht Massa, mogelijk als pater familias, die verantwoordelijk was voor de rituelen rond de offergave. Dankzij de bewaarde plantenresten weten we ook dat het pakket met kommen, werd voor de deponering in de kuil, zorgvuldig verpakt werd in een mengsel van gedroogde planten. De planten werden vooral op natte graslanden of oevers verzameld en daarna zorgvuldig gedroogd. Het verpakte pakket werd in de 3de eeuw aan de noordelijke rand van de *vicus* in een kuil begraven. Naast het pakket was er nog plaats voor een bijkomend offer. Het gaat mogelijk om stapels broden, cakes of andere plantaardige offers die frequent geofferd werden¹⁰¹. In de 3de eeuw waren er in deze zone van de *vicus* nog weinig activiteiten, buiten het verkeer dat op de verharde weg passeerde. Rituele deposities werden wel vaker in de periferie van de *vicus* begraven. Dit fenomeen kennen we ook van de zuidwestelijke randzone van de *vicus* van Tienen¹⁰².

7.5 INTERPETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De opgraving bevindt zich in de noordelijke periferie van de *vicus* van Elewijt. Het is opvallend dat er op de site weinig archeologische sporen uit de eerste eeuw aanwezig zijn (fig. 21). Het merendeel van de sporen hoort thuis in de overgangsfase van de 1ste naar de 2de eeuw en in de 2de eeuw. In de 3de eeuw zijn er dan opnieuw minder activiteiten in dit deel van de *vicus* die archeologische sporen nalaten.

7.5.1 1ste eeuw: een vroege landindeling van de *vicus*?

De sporen uit de eerste eeuw zijn in het lichtgroen aangeduid op het overzichtsplan van de sporen (fig. 21). In de zuidoostelijke hoek van de opgravingput loopt een noordoost-zuidwestelijk gerichte greppel (spoor 79) die behoort tot de vroegste sporen in deze zone van de *vicus*. Een andere greppel, spoor 125, loopt in noordwest-zuidoostelijke richting, haaks op de richting van de vorige greppel. Spoor 125 wordt oversneden door het sporencomplex van het metaalatelier en mogelijk ook door de weggreppels. Deze greppel (S 79) lijkt in het verlengde te liggen van de greppel met spoornummer 339. Deze laatste maakt een rechte hoek en loopt verder in noordoost-zuidwestelijke richting (spoor 337, fig. 27). Mogelijk gaat het hier om een ruimtelijke indeling van de *vicus* uit de eerste eeuw die op onze site slechts gedeeltelijk bewaard is gebleven. Een andere mogelijkheid is dat het hier gaat om de omgrachting van een erf waartoe het 8-palige bijgebouw (fig. 29) hoort, maar waarvan het hoofgebouw buiten het onderzoeksgebied valt. Gezien sporen 337 en 339 niet konden gedateerd

¹⁰⁰ Schoch 2003, 37-42.

¹⁰¹ Martens 2012, 32.

¹⁰² Martens 2012, 150

worden, gaat het hier om een hypothese. De richting van deze greppels wijkt sterk af van deze van de wegen. Dit erf of deze landindeling moet in de periode van voor de aanleg van de weg dateren.

In de *vicus* van Elewijt werd bij eerder onderzoek vaker melding gemaakt van perceelsgreppels. In de beknopte beschrijving van de site aan de Hofstraat opgegraven in 2002 worden eveneens een aantal perceelsgreppels vermeld¹⁰³. All-Archeo rapporteert eveneens de vondst van perceelsgreppels met gelijkaardige noordoost-zuidwest oriëntatie bij de archeologische opvolging van werken aan de Tervuursesteenweg¹⁰⁴.

Andere sporen uit de eerste eeuw (fig. 21) zijn enkele kuilen die oversneden worden door de sporen van het metaalatelier. Ook één van de opvullingslagen van de depressie waarin de weg is aangelegd dateert uit de 1ste eeuw. Wellicht was er in deze periode al een weg in gebruik, maar deze werd grotendeels bedekt door het 2de- en 3de-eeuwse wegdek. De vraag is hoe deze depressie waarin de weg is aangelegd ontstaan is. Mogelijk werden voor de landindeling en de ingebruikname van de gronden in dit deel van de *vicus* bomen gekapt en/of andere begroeiing verwijderd. Dergelijke erosie konden we ook vaststellen in de fase van de stichting van de *vicus* van Tienen in de zuidwestelijke periferie en de aanleg van het grafveld¹⁰⁵. Het feit dat de vroege perceelsgreppels niet op de weg georiënteerd zijn hoeft niet te betekenen dat deze weg er niet zou zijn en reeds bestond voor de inrichting van de *vicus*. Mogelijk werden er bij het bepalen van de richting van de percelering rekening gehouden met andere elementen.

7.5.2 Overgang 1ste naar 2de eeuw en 1ste helft 2de eeuw: een kruispunt van wegen en een ambachtelijke zone

kruispunt van wegen

De belangrijkste ruimtelijk structurerende elementen van deze site in deze fase zijn 2 Romeinse wegen die elkaar in een rechte hoek snijden. Van de *grosso modo* noord-zuid lopende Romeinse weg (sporen 42, 206, 387), die van de *vicus* in noordelijke richting naar Rumst voerde en in zuidelijke richting naar Baudecet, is het wegdek gedeeltelijk bewaard (fig. 19; fig. 62). In het studiegebied heeft deze weg een lichte afwijking naar een noordwest-zuidoostelijke richting. Deze weg kan op basis van het aardewerk ten vroegste gedateerd worden in de 2de helft van de 1ste eeuw na Chr., maar meer waarschijnlijk in de 1ste helft van de 2de eeuw na Chr. De wegverharding is zeker later en lijkt eerder uit de 2de eeuw te dateren. In de 3de eeuw werden nog herstellingen uitgevoerd en ook voorwerpen op de weg verloren. Zoals hierboven aangegeven is het wel mogelijk dat de weg een oudere oorsprong heeft, maar deze kan op basis van de vondsten niet aangetoond worden.

De beslissing om het goed bewaarde wegdek van deze weg grotendeels *in situ* te bewaren heeft als gevolg dat we slechts 2 doorsnedes van de weg hebben opgegraven alsook alleen het bovenste gedeelte van het wegdek om dit op te schonen. Toch hebben we interessante informatie over de geschiedenis en de opbouw van de weg kunnen verzamelen.

In het meest zuidelijke deel van de weg is de wegverharding vrij goed bewaard (fig. 22, 32, 33, 34). De wegverharding zelf is bol aangelegd voor een goede afwatering. In het zuidelijke putwandprofiel is te zien dat de weg onderaan bestond uit grote onregelmatige blokken Brusseliaanse steen met daarop kleinere blokken en hierboven kiezels van dezelfde steensoort (fig. 34, 62 en 64)¹⁰⁶. Het is niet duidelijk of platte plaveien ooit het originele wegdek gevormd hebben en dat de kiezellaag later is toegevoegd als herstelling of renovatie. Op sommige plaatsen lijkt de fundering van de weg ook gedeeltelijk bestaan te hebben uit afval van ijzerproductie. In de fundering van de weg werd met de metaaldetector een groot voorwerp (fig. 63) met een samenstelling met een hoog ijzergehalte aangetroffen. Of het hier om herstellingen gaat of om de originele fundering is niet duidelijk. Voorzichtigheid is ook wel

¹⁰³ Ongepubliceerd jaarverslag W. Wouters.

¹⁰⁴ Reyns, Derieuw & Bruggeman 2012.

¹⁰⁵ Martens 2012.

¹⁰⁶ Determinatie door R. Dreesen.



In het zuidelijk wandprofiel zijn 2 vroegere fases van deze weg te herkennen (fig. 22). Onder het verharde wegdek is het wegdek en een weggreppel van een oudere weg te zien, die meer naar het westen lag. Deze noemen we weg 1 omdat hij stratigrafisch de oudste is. Dit wegdek is ook nog gedeeltelijk in het vlak te zien met een donkere verkleuring en lichtere karresporen (fig. 24, 65). Ook ten westen van de verharde weg is in dit wandprofiel een wegdek te zien in een stratigrafisch oudere of mogelijk gelijktijdige laag, maar in een lagere positie. Dit wegdek is niet meer in het vlak te zien, maar is bewaard onder het colluvium. Dit noemen we weg 2. Het wegdek van de bolle verharde weg noemen we weg 3.

Vanaf het zuidelijk wandprofiel lopen de wegen geleidelijk aan in een depressie waarvan de diepte en breedte toeneemt naar het noordelijk wandprofiel toe. Het ontstaan van deze depressie kan tot nog toe niet verklaard worden. Mogelijk gaat het om een holle weg die in de vroeg-Romeinse tijd of eerder ontstond en die afwaterde naar de Barebeek. De vondsten uit de opvulling van deze depressie zijn te dateren in de overgangperiode van de 1ste naar de 2de eeuw.





Fig.66:
Architectuurfragment.
(© agentschap Onroerend
Erfgoed)

Ambachtelijke zone

Ten oosten van de verharde weg bevonden zich de sporen van een ambachtelijke zone, waarschijnlijk voor de productie van metalen en misschien ook van glas. In de aanvangsfase van de ambachtelijke zone gaat het om een centrale ruimte met een oven, afvalkuilen en paalkuilen, omgeven door een U-vormige gracht (S145, 156, 162) (fig. 21, 28). De centrale ovenstructuur (S242) bestond uit een aantal elkaar overlappende oventjes (fig. 28, 68 en 69). De paalkuilen rond deze centrale oven behoorden mogelijk tot één of meerdere, elkaar opvolgende afdaken (fig. 21). Vondsten van metaalslakken en stukjes ijzer maken het waarschijnlijk dat in deze ovens ijzeren voorwerpen gesmeed werden. In de ovenstructuren en de afvalkuilen die erbij horen werden ook glasscherven gevonden. Het is moeilijk aan te tonen dat er ook sprake was van glasproductie. Toch is het opvallend dat het glas van de site hoofdzakelijk uit deze structuren alsook uit de sporen behorende tot de opeenvolgende wegstructuren komt. Mogelijk werd er glas gerecycleerd om te smelten en zijn het deze gerecycleerde glasscherven waarvan we er enkele teruggevonden hebben. Ten zuidwesten van de U-vormige gracht (fig. 67) liggen andere oventjes en afvalkuilen die in latere fases meermaals vergraven werden (fig. 21).

Gezien de weggreppels de sporen van de productieplaats doorsnijden is deze ouder dan deze weg. Een aantal sporen zijn echter ook van na de opvulling van de weggreppel te dateren. Het ziet er naar uit dat er ook in de 2de eeuw nog ambachtelijke activiteiten plaatsvonden op deze plaats.



2 spoornummers (spoor 1 en 290, fig. 21 en 26). Grenzend aan de kuil met de depositie bevond zich in werkput 2 een paalkuil met donkergrijze vulling met als spoornummer 291 (fig. 21). Het is niet duidelijk of deze paal in verband staat met de depositie. Het aardewerk in de kuil van de depositie bestond uit een scherp geveerd aardewerk van een Keulse/Rijnlandse beker, enkele scherven gereduceerd aardewerk en 4 scherfjes dun zoutaardewerk. Wellicht gaat het om scherven die op het terrein rondslingerden en bij het graven en het dichtgooien van de kuil mee in de opvulling geraakt zijn.

De depositie zelf bestond uit een stapel met onderaan de rand van een bassin rond de borden en daarin de kommetjes. Op deze rand van het bassin waren 2 beslagplaatjes met daartussen een handvat bevestigd. Deze beslagplaatjes en het handvat troffen we op de bodem van de kuil aan. De voorwerpen zijn, op het kleinste kommetje na beschadigd en in verschillende gradaties van volledigheid. Tussen de verschillende voorwerpen in koperlegering werd gedroogd plantaardig materiaal gelegd. Bij het aantreffen van de depositie in de werkputwand van werkput 1 viel op dat de aarde boven het pakket in een licht gewelfde vorm geconsolideerd was en dat er weinig aarde in de stapel met vaatwerk gevallen was gedurende de meer dan 1700 jaren begraving. Daarom denken we dat de bovenkant van de stapel bedekt was met een dik pakket gedroogde planten en dat rond het hele pakket dan een doek in textiel of leder was gewikkeld. Bij het vergaan van de verpakking was de aarde boven de depositie wellicht reeds gestabiliseerd, zodat er weinig of geen aarde in de depositie terecht kwam. Het pakketje plantaardig materiaal in het bovenste kommetje is wellicht nog een overblijfsel van dit dik pakket organisch materiaal. De aarde boven de depositie van de voorwerpen in koperlegering in de kom in aardewerk in Tienen had eveneens een gewelfde vorm¹⁰⁷. De voorwerpen lagen in de kom in aardewerk zonder een korreltje aarde. Het is niet duidelijk of de paalkuilen met spoornummers 191 t.e.m. 193 (fig. 21 en 71) in verband kunnen gebracht worden met de offerdepositie.

Andere voorbeelden van gelijkaardige goed verpakte deposities zijn die van Pewsey, Hoxne, Augst en Reims, Tramway, zoals besproken onder 7.3.6. Ondanks het feit dat er bij het opgraven van dergelijke depotvondsten slechts uitzonderlijk sprake is van verpakkingsmateriaal gaan we ervan uit dat dit toch meer de regel was dan de uitzondering¹⁰⁸.

Het bassin, de borden en de kommen van Elewijt zijn allen te dateren in de 3^{de} eeuw en werden begraven aan de rand van de *vicus* van Elewijt, op een terrein waar in de 3^{de} eeuw, met uitzondering van het metaalatelier, nog weinig activiteiten plaatsvonden.

Ritueel of verstoppen?

De vraag of het hier zou gaan om een rituele depositie of eerder om het verstoppen van kostbare voorwerpen in onrustige tijden, is dank zij de inscriptie met zekerheid te beantwoorden, gezien de naam Massa van de man die het offer heeft uitgevoerd expliciet vermeld staat. Deposities van vaatwerk in koperlegering uit de 3^{de} eeuw worden op verschillende manieren geïnterpreteerd. Feugère stelt bijvoorbeeld dat deposities van bronzen vaatwerk en ook muntschatten uit de 3^{de} eeuw verstopt zijn omwille van een onveilige periode door de invallen van de Germanen¹⁰⁹ en dan later niet meer opgehaald. Systematisch onderzoek van deposities van vaatwerk in koperlegering in Engeland toont echter aan dat de regelmaat en het patroon van de vormen en de types die voorkomen in deze assemblages, een systematisch proces van selectie van voorwerpen impliceren. Deze systematiek is een duidelijke indicatie van ritueel gedrag¹¹⁰. Volgens Lundock zijn het vooral de vormen die gebruikt worden bij rituele maaltijden waarbij ook het wijnservies van groot belang is, die systematisch hun weg vinden naar de rituele deposities. Het gaat dus volgens hem niet om een spontane samenstelling van deze assemblages voor bewaring, maar een selectie van voorwerpen die alvorens hun depositie typisch gebruikt werden in niet-alledaagse of rituele contexten. Het zijn dezelfde voorwerpen die ook in rivieren en meren gedeponeerd worden. Hij merkte ook een duidelijke verschuiving in de samenstelling van deze rituele deposities. Zo doen de grotere cauldrons (ketels) en bassins vanaf de 3^{de} eeuw hun intrede in dit soort deposities. Dit zou wijzen op het toenemend belang van het

¹⁰⁷ Martens 2012: 142.

¹⁰⁸ Lundock 2014: 172.

¹⁰⁹ Feugère 1993.

¹¹⁰ Lundock 2014: 252.



gezamenlijk consumeren van wijn of maaltijden in een grotere groep¹¹¹. Deze bassins blijken karakteristiek te zijn voor laat-Romeinse deposities van vaatwerk in koperlegering. De aanwezigheid van het bassin in het assemblage van Elewijt pas heel goed in dit patroon. Bassins dienden voor het mengen van wijn of het opdienen van spijzen. Bassins met verticale wand verschijnen vanaf de 2de helft van de 2de eeuw. Ook in de in 2004 ontdekte depositie van Nistelrode werden, naast borden, kandelaars, kommen, zeven, scheplepels, kannen en emmers ook meerdere bassins aangetroffen¹¹².

Wie voerde deze depositie uit en waarom?

Dat zulke kostbare deposities eerder kunnen uitgevoerd worden door individuen en families die een zekere mate van materiële welstand hadden mag aangenomen worden, alleen al door de waarde van de grondstoffen van het bronzen vaatwerk¹¹³. De inscriptie met de namen laat zien dat het om een welgestelde familie gaat met een voor de *civitas Nerviorum* typische mix van Keltische en Latijnse namen. Of Massa het offer als *pater familias* uitvoerde in het bijzijn van zijn vrouw Prima en zoon Peregrinus of dat er een andere relatie was tussen de 3 op de bodem van de kom vermeldde personen is niet duidelijk. Het gaat zo goed als zeker om een offer in de private sfeer en mogelijk gaat het om familieaangelegenheden. Hierover dienen we nog verder vergelijkend onderzoek uit te voeren. Er bestaat een kans dat de depositie in verband kan gebracht worden met het metaalatelier dat in de 3de eeuw nog in beperkte mate in gebruik was en is het misschien de uitbater van het atelier die de voorwerpen deponeerde als wijoffer om een voorspoedige productie en handel te bekomen. Het is echter bijna onmogelijk om de echte beweegreden achter de depositie te achterhalen. In het geval van de depositie van Pewsey gaf de periode van het jaar waarin de voorwerpen aan de grond toevertrouwd werden, in de laatste weken van de zomer, een indicatie voor de beweegreden van het offer. Gezien de depositie in de buurt van een agrarische nederzetting gevonden wordt deze in verband gebracht met de intensieve activiteiten van het verwerken van de oogst en het voorbereiden van het graan voor opslag op het einde van de zomer, een sleutelperiode voor landbouwgemeenschappen en eentje die gevierd werd in Romeins Italië en omstreken met festivals¹¹⁴. Daarom wordt deze depositie van voorwerpen met een speciale symbolische en culturele waarde in verband gebracht met apotropaïsche rituelen met als doel de vruchtbaarheid van het land te verzekeren, zeker in tijden van stijgende sociale onstabiliteit¹¹⁵. In het geval van de depositie in de *vicus* van Tienen werden op de bodem van een kuil naast de kom met voorwerpen in koperlegering een beeldje van de godin Fortuna aangetroffen. Ook in dit geval lijkt het offer uitgevoerd te zijn om voorspoed te verzoeken. In de kom zat een kandelaar, 2 wierookbranders, een beeldje van een hond met een schijf in zijn muil en een haas onder zijn voorpoten in koperlegering en juwelen in zilver en git. Het gaat hier niet om vaatwerk voor eten en drinken, maar eerder om voorwerpen die gebruikt werden om een rituele gelegenheid te omkaderen.

Locatie van de depositie

De locatie van de depositie aan de rand van de *vicus* lijkt als locatie wel typisch voor rituele deposities. Ook in de *vicus* van Tienen werden talrijke deposities aangetroffen in de periferie van de *vicus*¹¹⁶.

¹¹¹ Idem, 262-263.

¹¹² Jansen 2010: 33.

¹¹³ Lundock 2014: 254.

¹¹⁴ Henig 1983.

¹¹⁵ Henry et. al. 2019: 172-174.

¹¹⁶ Martens 2012.



7.5.4 4^{de} eeuw/Merovingische periode

We kunnen geen enkel spoor met zekerheid in deze periode dateren. Toch wijst de aanwezigheid van 1 scherp Merovingisch glas op activiteiten in de *vicus* in deze periode. In het centrum van de *vicus*¹¹⁷ en dichterbij het onderzoeksgebied in het begin van de Kastanjedreef¹¹⁸ werd vroeger reeds Merovingisch aardewerk aangetroffen. Gezien talrijke sporen op de site aan de Kastanjedreef niet konden gedateerd worden is het mogelijk dat sommige van deze sporen ook aan deze latere fase toe te schrijven zijn.

7.6 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Het opgravingsareaal van 1950 m² bevindt zich in de noordelijke periferie van de *vicus* van Elewijt. De weg die van de *vicus* in noordelijke richting naar Rumst voerde en in zuidelijke richting naar Baudecet doorkruist het opgravingsterrein. Het wegtracé wijzigt op deze plaats lichtjes van de 1ste tot de 2de eeuw tot de weg definitief verhard wordt, waarschijnlijk in de 2de helft van de 2de eeuw. Het wegdek kent nog herstellingen in de 3de eeuw. Bijzonder is de opbouw van de verharding van de weg met platte plaveien en daarop kleinere kiezels. Het is niet duidelijk of de platte plaveien ooit het originele wegdek waren of dat het altijd de bedoeling geweest is hierop een kiezellaag aan te brengen. Vast staat dat de stenen gebruikt voor de wegverharding bestonden uit Brusseliaansteen, die waarschijnlijk in de buurt van Elewijt ontgonnen werd. Haaks op deze weg liep een onverharde weg, waarvan we 3 verschillende weggreppels hebben teruggevonden. Het is niet duidelijk welke bestemmingen deze weg had.

In de eerste eeuw was de *vicus* op deze plaats ingedeeld door een aantal perceelsgreppels waarvan er slechts enkele bewaard zijn. Ook op andere plaatsen in de *vicus* hebben deze een gelijkaardige noordoost-zuidwest oriëntatie.

Op het einde van de eerste eeuw of het begin van de 2de eeuw ontwikkelt zich ten oosten van de weg naar Rumst een ambachtelijke zone met oventjes. Deze ambachtelijke zone blijft in gebruik in de 2de eeuw en zelfs tot het begin van de 3de eeuw. Uit het afval in deze zone kunnen we afleiden dat er voorwerpen in ijzer en in brons geproduceerd worden. De concentratie van glasscherven in deze zone zou erop kunnen wijzen dat er sporadisch ook glazen voorwerpen geproduceerd werden van gerecycleerd glas, maar dit kunnen we verder niet hard maken.

Een bijzondere vondst is een depositie van vaatwerk in koperlegering in de noordoostelijke zone van het opgravingsareaal. De voorwerpen dateren uit de 3de eeuw en de namen van de personen die de offerrituelen uitvoerden en de voorwerpen in de grond deponeerden zijn bekend, Massa, Prima en Peregrinus. De *f* van *fecit* achter de naam Massa betekent dat hij het offerritueel aanvoerde. Opvallend is dat tussen de voorwerpen (gedroogd) plantenmateriaal gelegd was als een soort van buffer en ook bovenop was het pakket bedekt met (gedroogde) planten. De stapel moet in zijn geheel verpakt geweest zijn in een doek van textiel of leder. Dit kunnen we afleiden uit de vorm van de bovenkant van de kuil, die gestabiliseerd was in een soort gewelfde vorm. De goede bewaring van het plantaardig verpakkingsmateriaal is zeldzaam maar niet uniek. Sporen van dergelijke verpakking werden o.a. aangetroffen in Pewsey, Hoxne, Augst en Reims, Tramway. Het gaat wellicht om een votieoffer dat in de grond begraven, mogelijk om voorspoed af te dwingen bij de goden. Het is onmogelijk uit te maken of het offer in verband staat met het metaalatelier. Wel staat vast dat de persoon of de familie of groep die de voorwerpen offerden uit de gegoede middenklasse moeten komen. De locatie van het offer op een terrein aan de rand van de *vicus* waar in de 3de eeuw nog maar weinig activiteiten plaats vinden past goed in het algemene beeld van offerpraktijken die vooral te situeren zijn aan de rand van *vici*.

¹¹⁷ Sevenants 1985, 129.

¹¹⁸ Sevenants 1987, 129-130.



8 BEANTWOORDEN WETENSCHAPPELIJKE VRAAGSTELLING

Wetenschappelijke vraagstelling

1. Thema's binnen de culturele subsystemen

Economisch

Wat werd er in het atelier geproduceerd en welke diensten werden eventueel geleverd?

Er zijn aanwijzingen dat er in het atelier ijzeren voorwerpen werden geproduceerd.

Hiervan getuigen de ijzerslakken in de afvalkuilen rond de ovens en in de fundering van de Romeinse verharde weg Baudecet-Rumst die op een tiental meters van het metaalatelier gelegen is. Rond één van de ovens werden talrijke fragmentjes van koperlegering aangetroffen, wat wijst op het vervaardigen van voorwerpen in koperlegering. Mogelijk werden er ook glazen voorwerpen geproduceerd. Hierop wijzen een aantal fragmenten van glazen voorwerpen in de afvalkuilen rond de oven. Het is gekend dat men in de Romeinse tijd glas inzamelde om te recyclen en om nieuwe glazen voorwerpen te produceren.

Welke grondstoffen werden gebruikt en waar konden ze deze verwerven?

Over de grondstoffen voor de productie van ijzer hebben we enkele aanwijzingen. IJzeroer komt voor in de alluviale afzettingen van de Grote en de Kleine Nete en de Demer¹¹⁹. Mogelijk werden de grondstoffen dus aangeleverd uit het noorden, via de *vicus* van Rumst of uit het oosten vanuit de Demervallei. Een andere mogelijkheid is dat er moerasijzererts uit het Hageland werd aangevoerd. De laatste decennia rijst het vermoeden dat daar misschien wel op grote schaal ijzerproductie plaats vond¹²⁰. De grondstoffen voor de mogelijke glasproductie zouden de gerecycleerde glasfragmenten zijn.

Materieel

Welke artefacten werden geproduceerd (soort, maar ook types, functionele groepen, etc.)?

We hebben geen aanwijzingen gevonden voor het soort of type van artefacten die geproduceerd werden.

Welke verschillende types oventjes zijn er en hoe zijn deze opgebouwd?

De centrale oven in de omgrachte U-vormige structuur was een zgn. sleutelgatvormige oven (fig. 28-29, 67-69. Deze werd meermaals verbouwd en is dus in geen enkele fase volledig bewaard. De oudste fase is het beste bewaard. Hier is te zien dat de rand van de oven gebouwd was met kleine dakpanfragmenten. De bodem bestaat uit grote platte tegels. De andere oventjes zijn te fragmentair bewaard om de vorm te kunnen achterhalen. Van één rechthoekig oventje (S137) is enkel de *in situ* verbrande laag onder de ovenstructuur bewaard gebleven.

Wat leren we over de productietechnieken van de bronsgieter/ijzersmid?

We hebben geen gegevens kunnen verzamelen over productietechnieken.

Hoe was het atelier georganiseerd in de verschillende fases?

Voor de inrichting van het metaalatelier werd een U-vormige gracht gegraven met in het centrum een oven. De gracht geraakte in de loop van de 1ste helft van de 2de eeuw opgevuld, maar de centrale oven werd nog meermaals heraangelegd, tot in het begin van de 3de eeuw. Buiten deze ovenstructuur zijn er nog enkele aanwijzingen voor oventjes aangetroffen, maar deze zijn te slecht bewaard om te kunnen typeren of dateren. Rondom de centrale oven bevonden zich meerdere paalkuilen, die mogelijk tot afdakstructuren hoorden.

¹¹⁹ Van Driessche 2015, 10.

¹²⁰ Claesen 2007; Vynckier *et al.* 2020: 26-27.

In de afvalkuilen rond de oventjes zijn fragmenten van glazen voorwerpen aangetroffen die zouden kunnen wijzen op recycling van glas voor glasproductie op deze plaats.

Er zijn geen aanwijzingen voor andere artisanale activiteiten op deze site.

De weg is aangelegd met Brusseliaanse steen. Het gaat om een wit/beige steen die wellicht in de omgeving gewonnen werd. Volgens Hedwig Buls komen verschillende plaatsn te Perk in aanmerking om als steengroeve gediend te hebben, omdat er zowel Romeinse vondsten voorkomen aan de oppervlakte als Lediaanse en Brusseliaanse kalkzandsteen op geringe diepte (80 cm) . Dit is het geval te Smalveld/Bos ter veld, op een veld dat plaatselijk de Es wordt genoemd ten noordoosten Sint-Maartensberg, op een terrein aan de Kerselarenstraat ten noordwesten van Sint-Maartensberg. Hij vermeld ook dat in een bouwput in het centrum van Perk rechtover de kerk enkele jaren geleden Romeins aardewerk werd aangetroffen op 3m diepte, dit zou eventueel een steen en zandgroeve kunnen geweest zijn¹²¹.

Er zijn geen gebouwplattegronden noch greppels van een volledig perceel teruggevonden. Er werden wel enkele delen van perceelsgreppels opgegraven. Deze liepen in noordoost-zuidwestelijk richting en haaks erop in noordwest-zuidoostelijke richting.

Het consumptieafval in de buurt van het ambachtelijk atelier lijkt het afval van een normale middenklasse te vertegenwoordigen. Het is echter niet aan te tonen van waar het consumptieafval afkomstig is en of dit gelinkt kan worden aan de ambachtslieden. De depositie van het vaatwerk in koperlegering wijst alvast op een rijkere middenklasse.

Het feit dat het atelier in de noordelijke periferie van de *vicus* is gelegen zou betekenen dat wanneer de wind uit het noorden komt deze terug waait naar het centrum van de *vicus* met de meeste bewoning. Wind uit het noorden komt in ons land het minst vaak voor.

Op de opgraving zelf zijn geen sporen van huizen teruggevonden. Wellicht woonden de ambachtslieden meer naar het centrum van de *vicus*, ten zuiden van de site.

Her en der werd een munt of een fibula in een spoor teruggevonden. Het is echter niet aan te tonen of het hier gaat om rituele deposities.

Zie vorige vraag.

Het is mogelijk dat de uitbater van het metaalatelier deze metalen voorwerpen gedeponeerd heeft. Argumenten hiervoor zijn dat deze mogelijk de middelen had om een dergelijk ensemble van kostbaar

De weg Baudecet-Rumst had ongetwijfeld invloed op de economie van de *vicus*. Hierboven werd al gewag gemaakt van een mogelijke connectie met de *vicus* van Rumst ivm de aanvoer van ijzeroer of primair Het aardewerkonderzoek geeft wel al inzicht in het economische netwerk van de *vicus* van Elewijt. Het is opvallend dat een groot deel van het aardewerk afkomstig is van lokale ateliers van Elewijt zelf en regionale ateliers van Asse en Rumst. Voorlopig is het echter nog niet mogelijk om dit aardewerk te herkennen, gezien hiervan nog geen beschrijving beschikbaar is. Voor de handel van aardewerk op middellange afstand is er duidelijk dat een aanzienlijk deel van het aardewerk afkomstig is van Bavay, de hoofdstad van de *civitas* en bijvoorbeeld in mindere mate van Tienen¹²². Deze weg vormt een verbindingsweg naar het Maas-Schelde-Demer-gebied. Het tracé naar het noorden Elewijt-Rumst zou een belangrijk economisch belang kunnen gehad hebben voor de *vicus*. Elewijt bevindt zich namelijk op de grens van de *civitas Tungrorum* en het Maas-Demer-Schelde gebied. Elewijt ligt vermoedelijk zo op een draaischijf voor goederen via Rumst te verhandelen uit het MDS-gebied (runderen) en naar het MDS-gebied (aardewerk, voedsel).

Wat zegt de materiële cultuur over de sociale welstand van de bewoners van deze zone van de *vicus*? De materiële cultuur die we in de afvalkuilen aantreffen wijkt niet af van het patroon van andere *vici*.

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden. Het enige wat we weten dank zij de rituele depositie is dat er zeker ook een rijkere sociale klasse bestond in de *vicus*.

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden.

Zijn de voorwerpen van de rituele depositie speciaal aangekocht voor rituele doeleinden?
De kommen van de rituele depositie lijken niet speciaal aangekocht om te deponeren. Er zijn sporen van gebruik.

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden.

Hoe werden de voorwerpen en diensten van het atelier verhandeld?
Tot welke sociale differentiatie leidde de ambachtelijke productie (van metaal en glas?) in de verschillende fasen van de *vicus*?
Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden.

Hoe bepaalt het voorkomen van grondstoffen, of de mogelijkheid tot aanvoer ervan de aanleg van de weg en de lokale productie van metalen/glas?

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden. Syntheseonderzoek van alle opgravingsresultaten van Elewijt zou hierop een antwoord kunnen bieden.

Hoe bepaalt het voorkomen van energiebronnen, of de mogelijkheid tot aanvoer ervan, de lokale productie van metalen/glas?

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden. Syntheseonderzoek van alle opgravingsresultaten van Elewijt zou hierop een antwoord kunnen bieden.

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden. Syntheseonderzoek van alle opgravingsresultaten van Elewijt zou hierop een antwoord kunnen bieden.

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden. Syntheseonderzoek van alle opgravingsresultaten van Elewijt zou hierop een antwoord kunnen bieden.

Mat

Hoe evolueerde de materiële cultuur, de technologie in de Romeinse tijd in en rond de *vicus*?

Hoe evolueerde de Romeinse wegen doorheen de Romeinse periode?

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden.

Soc

Hoe evolueerden samenlevingsvormen in de Romeinse tijd? Hoe evolueert de sociale differentiatie en de plaats van het artisanat in de Romeinse tijd in en rond de *vicus*?

Hierover kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden.

Rel

Hoe evolueerde religie in de Romeinse tijd, in en rond de *vicus*?

Op deze vraag kan op basis van het onderzoek van de huidige opgraving geen antwoord gegeven worden. Syntheseonderzoek van alle opgravingsresultaten van Elewijt zou hierop een antwoord kunnen bieden.

9 SAMENVATTING

Op 9 maart 2018 werden tijdens graafwerken op een braakliggend terrein tussen de Hofstraat en de Kastenjedreef te Elewijt voor een nieuwbouwwoning Romeinse scherven aangetroffen en gemeld als toevalsvondst. In de periode van 19 maart-6 april 2018 voerde het agentschap Onroerend Erfgoed opgravingen uit over een oppervlakte van 1950 m², in de noordelijke periferie van de *vicus* van Elewijt. Dit terrein is in de periode vanaf de 18de eeuw in gebruik geweest als akker en in de 20ste eeuw ook een tijdje als voetbalveld. Op het opgravingsterrein werden vooral sporen uit de Romeinse tijd als enkele verstoringen uit de nieuwste tijd aangetroffen.

De Romeinse weg die van de *vicus* in noordelijke richting naar Rumst voerde en in zuidelijke richting naar Baudecet, doorkruist het opgravingsterrein. Het wegtracé wijzigt op deze plaats lichtjes van de 1ste tot de 2de eeuw wanneer de weg definitief verhard wordt. Op sommige plaatsen was opbouw van de verharding van de weg met platte plaveien en daarop kleinere kiezels bijzonder goed bewaard. Het is niet duidelijk of de platte plaveien ooit het originele wegdek waren of dat het altijd de bedoeling geweest is hierop een kiezellaag aan te brengen. De stenen gebruikt voor de wegverharding bestonden uit Brusseliaansteen. Haaks op deze weg liep een onverharde weg, waarvan we 3 verschillende wegggreppels hebben teruggevonden. Het is niet duidelijk welke bestemmingen deze weg had.

In de eerste eeuw was de *vicus* op deze plaats ingedeeld door een aantal perceelsgreppels waarvan er slechts enkele bewaard zijn. Ook op andere plaatsen in de *vicus* hebben deze een gelijkaardige noordoost-zuidwest oriëntatie.

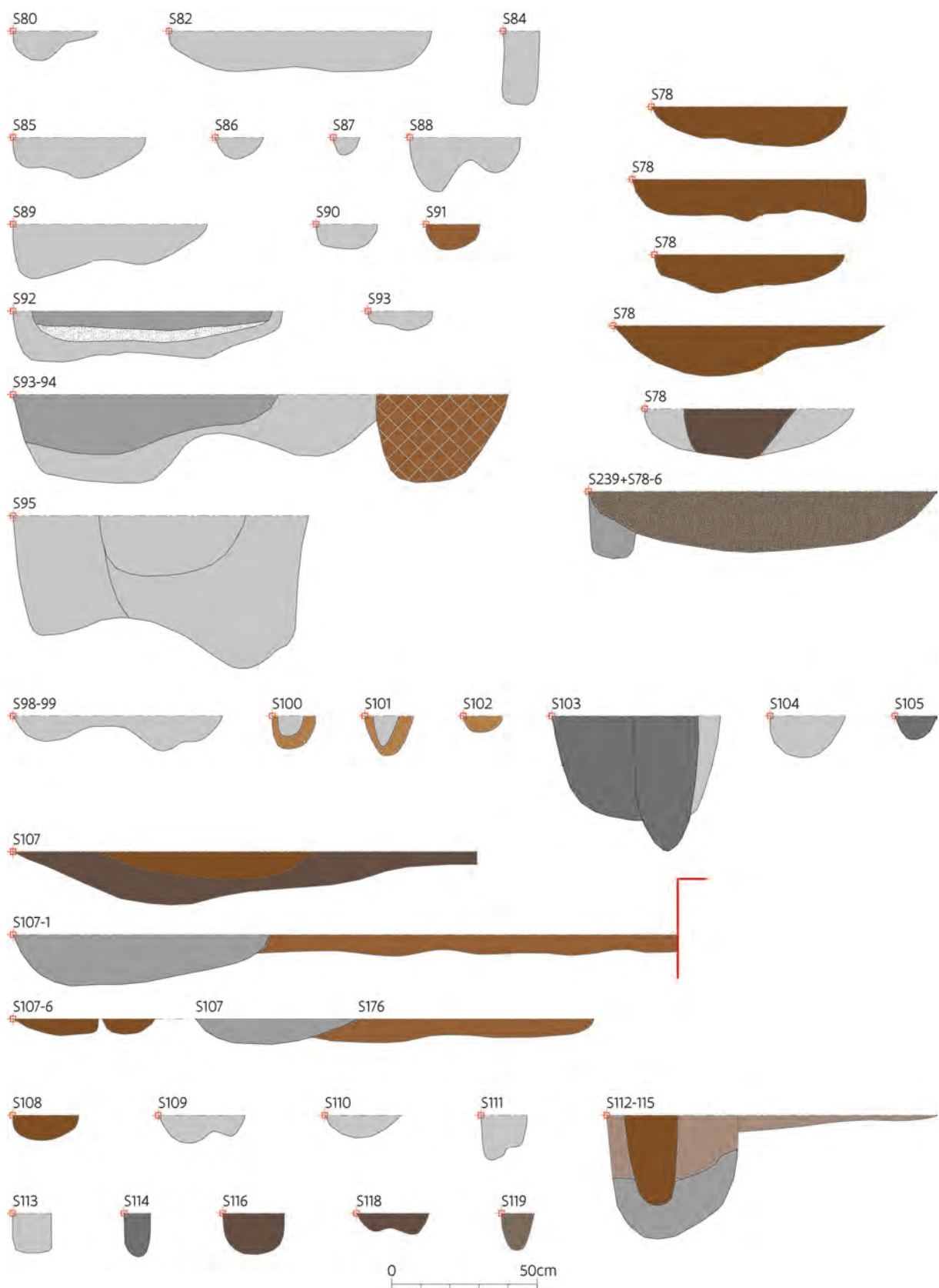
Op het einde van de eerste eeuw of het begin van de 2de eeuw ontwikkelt zich ten oosten van de weg naar Rumst een ambachtelijke zone met oventjes voor metaalbewerking. Deze ambachtelijke zone blijft in gebruik tot het begin van de 3de eeuw. Uit het afval in deze zone kunnen we afleiden dat er voorwerpen in ijzer en in brons geproduceerd worden.

Een bijzondere vondst is een depositie van vaatwerk in koperlegering in de noordoostelijke zone van het opgravingsareaal. Het gaat om een bassin, 2 borden en 2 kommetjes die van groot naar klein gestapeld zijn. De voorwerpen dateren uit de 3de eeuw. Opvallend is dat tussen de voorwerpen (gedroogd) plantenmateriaal gelegd was als verpakkingsmateriaal en ook bovenop was het pakket bedekt met (gedroogde) planten. De stapel moet in zijn geheel verpakt geweest zijn in een doek van textiel of leder. Dit kunnen we afleiden uit de vorm van de bovenkant van de kuil, die gestabiliseerd was in een soort gewelfde vorm. De goede bewaring van het plantaardig verpakkingsmateriaal is zeldzaam maar niet uniek. Sporen van dergelijke verpakking werden oa. aangetroffen in Pewsey, Hoxne, Augst en Reims, Tramway. Dat het gaat om een votieoffer wordt duidelijk door de 3 ingekraste namen op de bodem van een schaal: Massa, Prima en Peregrinus. De f(ecit) achter de naam van Massa betekent dat hij het is die, mogelijk als *pater familias* de leiding had bij het uitvoeren van de offerrituelen. Het is onmogelijk uit te maken of het offer in verband staat met het metaalatelier. Wel staat vast dat de persoon of de familie of groep die de voorwerpen offerden uit de gegoede middenklasse moeten komen. De locatie van het offer op een terrein aan de rand van de *vicus* waar in de 3de eeuw nog maar weinig activiteiten uitgevoerd worden past goed in het algemene beeld van offerpraktijken die vooral lijken aan de rand van *vici*.

11 BIJLAGEN

11.1 TEKENINGEN VAN DE DOORSNEDES VAN DE SPOREN





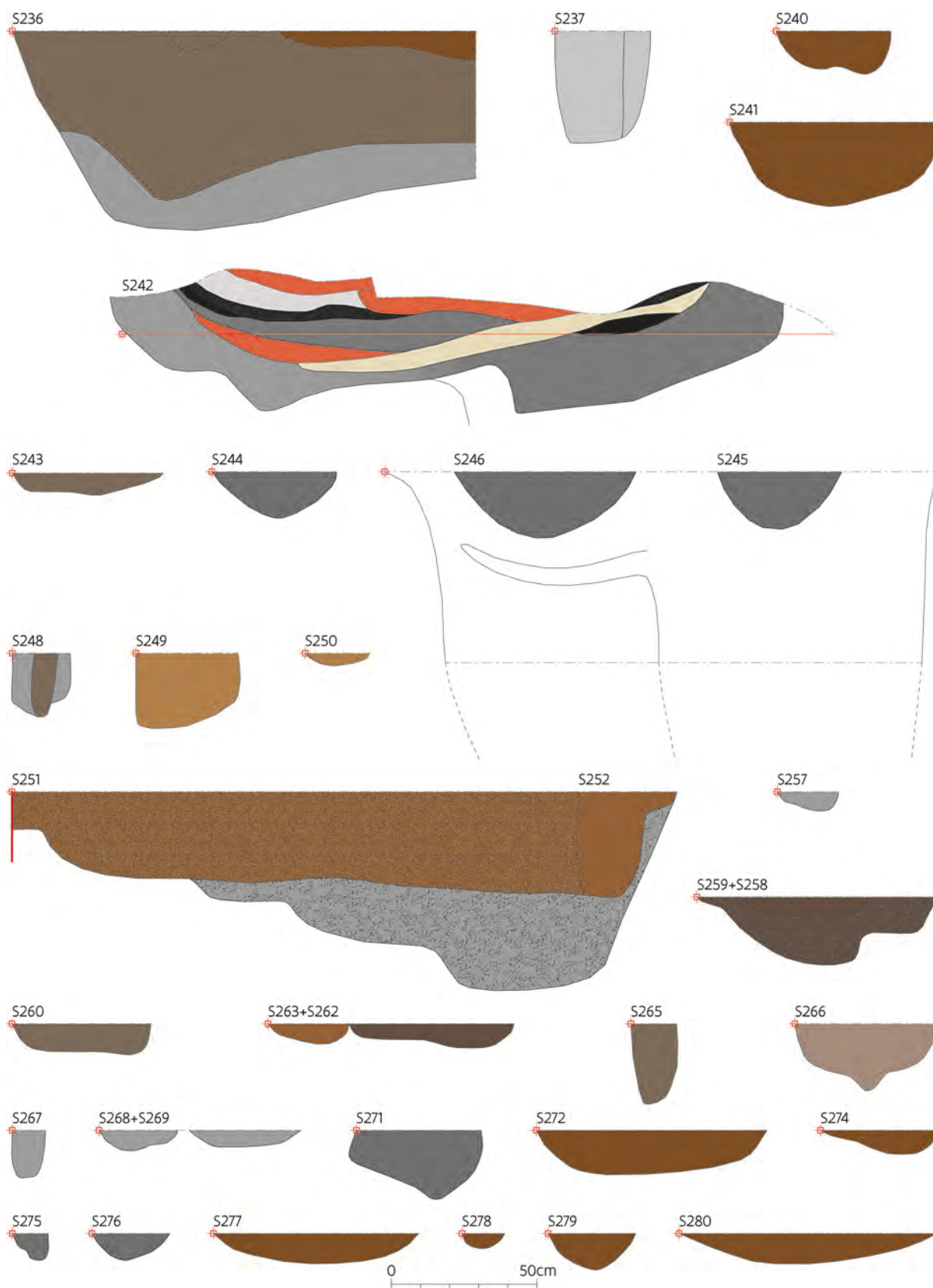
////////////////////////////////////



////////////////////////////////////



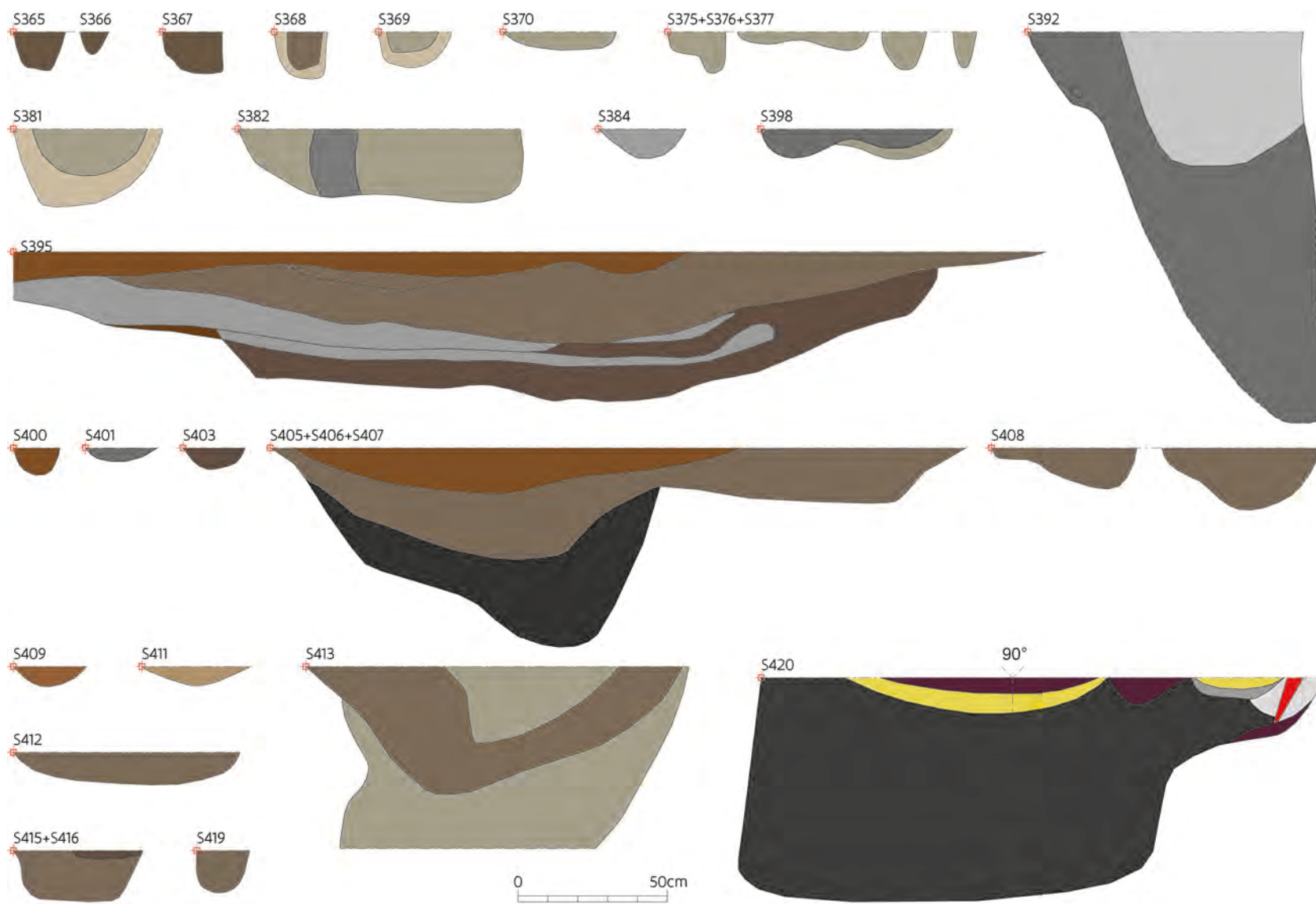
////////////////////////////////////



////////////////////////////////////



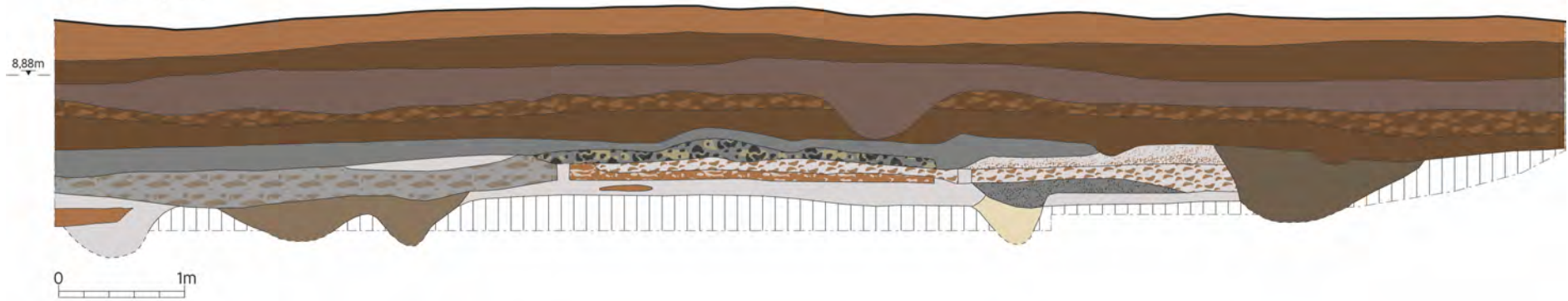
////////////////////////////////////



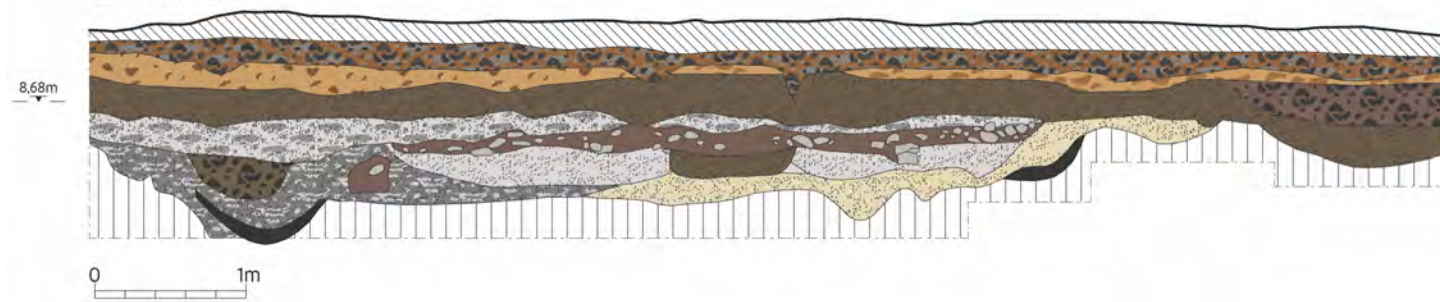


////////////////////////////////////

EL18KA_ Noordprofiel



EL18KA_ Zuidprofiel



////////////////////////////////////

Werkput 1 overzichtsfoto's (foto 1-84)
Werkput 2 overzichtsfoto's (foto 1-107)
Werkput 3 overzichtsfoto's
-vlak 1 (foto 1-148)
-vlak 2 (foto 1-21)
Werkput 1-2 vlak 2 overzichtsfoto's (foto 1-8)

S1 (foto 1-73)
S3 (foto 1-2)
S4 (foto 1-4)
S5 (foto 1-4)
S6 (foto 1-4)
S7 (foto 1-2)
S8 (foto 1-4)
S9 (foto 1-4)
S10-11-12 (foto 1-4)
S13 (foto 1-4)
S14 (foto 1-8)
S 141-150 (foto 1-9)
S16 (foto 1-4)
S17 (foto 1-4)
S18-20 (foto 1-5)
S21 (foto 1-4)
S22 (foto 1-4)
S23 (foto 1-4)
S24 (foto 1-4)
S25 (foto 1-4)
S55 (foto 1-4)
S57 (foto 1-4)
S59 (foto 1-4)
S60 (foto 1-4)
S61 (foto 1-4)
S63 (foto 1-4)
S64-66 (foto 1-4)
S71-72 (foto 1-2)
S75 (foto 1-2)
S79 (foto 1-2)
S80-82 (foto 1-2)
S84-86 (foto 1-2)
S88-90 (foto 1-2)
S91 (foto 1-2)
S93, 94, 97 (foto 1-2)
S95-96 (foto 1-2)
S103-104 (foto 1-2)
S108 (foto 1-2)
S110-111 (foto 1-2)

S115-118 (foto 1-2)
S132-134 (foto 1-2)
S140 (foto 1-6)
S140-149 (foto 1-4)
S141-143 (foto 1-8)
S141-145 (foto 1-7)
S141- 142, 144, 145 (foto 1-4)
S143,146 (foto 1)
S144-145, 241 (foto 1-4)
S146 (foto 1)
S147-148 (foto 1-3)
S147-149 (foto 1-4)
S149-150 (foto 1-5)
S150-151 (foto 1-3)
S187 (foto 1-3)
S200 (foto 1-2)
S230 (foto 1-4)
S242 (foto 1-15)
S242 (foto 1)
S272 (foto 1-2)
S273, 400 (foto 1-2)
S275 (foto 1-2)
S290-293 (foto 1-10)
S295-298 (foto 1-4)
S300-301 (foto 1-4)
S303-306 (foto 1-4)
S311-312 (foto 1-2)
S318-319 (foto 1-4)
S324-325 (foto 1-2)
S327, 333 (foto 1-6)
S336 (foto 1-2)
S346 (foto 1-2)
S365-368 (foto 1-4)
S366 (foto 1-2)
S386 (foto 1-2)
S415-416 (foto 1-4)
S417-418 (foto 1-4)
S419 (foto 1-4)
S420 (foto 1-10)
S430-431 (foto 1-2)
S433-435 (foto 1-6)
S438-442 (foto 1-2)
S442, 453 (foto 1-2)
S453 (foto 1-2)
S221-222 (foto 1-4)
S139-142 (foto 1-2)

S1 (foto 1-13)

pagina 104 van 133

S2 (foto 1-4)
S3 (foto 1-4)
S4 (foto 1-4)
S5 (foto 1-4)
S6 (foto 1-4)
S7 (foto 1-2)
S8 (foto 1-4)
S10 (foto 1-4)
S11 (foto 1-4)
S12 (foto 1-4)
S13 (foto 1-4)
S14 (foto 1-4)
S15 (foto 1-4)
S16 (foto 1-4)
S17 (foto 1-4)
S18 (foto 1-4)
S19 (foto 1-4)
S20 (foto 1-4)
S21 (foto 1-4)
S22 (foto 1-4)
S24 (foto 1-8)
S25 (foto 1-4)
S55 (foto 1-4)
S56-57 (foto 1-5)
S58(foto 1-4)
S59 (foto 1-4)
S60 (foto 1-4)
S61 (foto 1-4)
S63 (foto 1-4)
S64 (foto 1-4)
S66 (foto 1-4)
S70 (foto 1-6)
S71 (foto 1-4)
S72 (foto 1-4)
S73 (foto 1-4)
S74 (foto 1-4)
S75 (foto 1-4)
S76 (foto 1-4)
S77 (foto 1-2)
S78 (foto 1-25)
S80 (foto 1-4)
S82 (foto 1-4)
S83 (foto 1-4)
S84 (foto 1-4)
S85 (foto 1-4)
S86-87 (foto 1-4)
S88 (foto 1-4)
S89 (foto 1-4)
S90 (foto 1-4)
S91 (foto 1-4)
S92 (foto 1-4)
S93 (foto 1-4)

S173 (foto 1-4)
S174-176 (foto 1-4)
S177 (foto 1-5)
S178 (foto 1-4)
S181 (foto 1-6)
S182 (foto 1-4)
S183 (foto 1-4)
S184 (foto 1-4)
S181-185 (foto 1-2)
S185 (foto 1-2)
S186 (foto 1-4)
S187 (foto 1-4)
S188 (foto 1-4)
S189,270 (foto 1-4)
S190 (foto 1-4)
S191 (foto 1-4)
S192 (foto 1-5)
S193 (foto 1-4)
S194 (foto 1-4)
S195 (foto 1-4)
S196 (foto 1-4)
S197 (foto 1-4)
S202 (foto 1-4)
S204 (foto 1-4)
S220 (foto 1-4)
S221 (foto 1-4)
S222 (foto 1-4)
S223 (foto 1-4)
S224 (foto 1-4)
S225 (foto 1-4)
S226 (foto 1-4)
S227 (foto 1-4)
S228 (foto 1-4)
S229 (foto 1-4)
S230 (foto 1-8)
S231 (foto 1-4)
S232 (foto 1-4)
S233 (foto 1-4)
S234 (foto 1-4)
S235 (foto 1-4)
S236 (foto 1-4)
S240 (foto 1-4)
S242 (foto 1-105)
S243 (foto 1-4)
S244 (foto 1-4)
S244-246 (foto 1-7)
S247 (foto 1-4)
S248 (foto 1-4)
S249 (foto 1-4)
S250 (foto 1-8)
S251-252 (foto 1-4)
S257 (foto 1-4)

S258-259 (foto 1-4)
S244 (foto 1-4)
S260 (foto 1-4)
S262-263 (foto 1-4)
S264 (foto 1-4)
S267 (foto 1-4)
S268-269 (foto 1-4)
S271 (foto 1-4)
S274 (foto 1-4)
S275 (foto 1-4)
S276 (foto 1-4)
S277 (foto 1-9)
S278 (foto 1-4)
S279 (foto 1-4)
S280 (foto 1-4)
S281 (foto 1-4)
S282 (foto 1-4)
S283 (foto 1-4)
S284 (foto 1-4)
S285 (foto 1-4)
S286 (foto 1-4)
S287 (foto 1-4)
S288 (foto 1-4)
S289 (foto 1-4)
S290-293 (foto 1-6)
S294 (foto 1-4)
S295-296 (foto 1-4)
S297-298 (foto 1-4)
S299 (foto 1-4)
S300-301 (foto 1-4)
S302 (foto 1-4)
S303-304 (foto 1-4)
S305 (foto 1-4)
S307-308 (foto 1-4)
S309 (foto 1-4)
S310 (foto 1-4)
S311 (foto 1-4)
S312 (foto 1-2)
S314 (foto 1-4)
S315-317 (foto 1-8)
S318 (foto 1-4)
S319 (foto 1-4)
S320 (foto 1-4)
S321 (foto 1-4)
S322 (foto 1-4)
S323 (foto 1-4)
S325 (foto 1-6)
S326 (foto 1-4)
S327 (foto 1-4)
S328 (foto 1-4)
S330 (foto 1-4)
S335 (foto 1-4)

S420 (foto 1-6)
S421 (foto 1-4)
S422-423 (foto 1-5)
S425 (foto 1-5)
S400 (foto 1-4)
S426,435 (foto 1-4)
S429 (foto 1-2)
S430 (foto 1-4)
S432 (foto 1-4)
S433-434 (foto 1-4)
S436 (foto 1-4)
S437 (foto 1-2)
S439 (foto 1-6)
S440 (foto 1-2)
S441-442 (foto 1-2)
S443-444 (foto 1-4)
S445 (foto 1-4)
S446 (foto 1-4)
S447 (foto 1-4)
S448 (foto 1-4)
S449 (foto 1-4)
S450 (foto 1-4)
S451 (foto 1-10)
S453 (foto 1-4)
S454 (foto 1-4)
S455 (foto 1-4)
S456 (foto 1-2)
S457 (foto 1-2)
S460 (foto 1-4)
S462 (foto 1-4)
S464 (foto 1-9)
S465-466 (foto 1-4)

Weg
weg_noordprofiel (1-75)
weg_werkput1 (1-38)
weg-werkput1-3 (1-17)
weg_werkput1_architectfragm (1-7)
weg_werkput1_ijzeraanrijking (1-2)
weg_werkput1_karrespoor (1-2)
weg_werkput1_paalkuilen (1-20)
weg_werkput2 (1-6)
weg_werkput3 (1-27)
weg_zuidprofiel (1-38)
wegdek (1-11)
wegdek_details (1-7)
wegdek_stenen (1-7)
weggreppel zuidprofiel (1-12)

Weg

weg_noordprofiel (1-75)
weg_werkput1 (1-38)
weg-werkput1-3 (1-17)
weg_werkput1_architectfragn (1-7)
weg_werkput1_ijzeraanrijking (1-2)
weg_werkput1_karrespoor (1-2)
weg_werkput1_paalkuilen (1-20)
weg_werkput2 (1-6)
weg_werkput3 (1-27)
weg_zuidprofiel (1-38)
wegdek (1-11)
wegdek_details (1-7)
wegdek_stenen (1-7)
weggreppel zuidprofiel (1-12)

11.3 LIJST VAN SPOREN

spoor	put	vlak	vorm	intrafg	testuur	fennn	kleur	gevekt	lpr	bioturb	hk	hlm	fo	puin	opmerking
1	1	1	rechth	kuil	LZ	-	LY	LU	-	False	1	0	0	0	-
1	1	1	rechth	kuil	LZ	-	DY	OLG	-	False	1	0	0	0	-
2	1	1	rond	kuil	LZ	-	DU	NVT	-	False	0	0	0	0	-
3	1	1	rond	paalkuil	LZ	FM1	LUY	BEI	-	True	0	0	0	0	-
4	1	1	rechth	kuil	LZ	FM1	DUY	LY	-	True	0	0	0	0	recent
4	1	1	rechth	kuil	LZ	FM1	LUY	BEIU	-	True	0	0	0	0	recent
5	1	1	rechth	kuil	LZ	FM1	DUY	LY	-	True	0	0	0	0	recent
6	1	1	rond	kuil	LZ	FM1	LUY	LY	-	True	0	0	0	0	-
7	1	1	rond	paalkuil	LZ	-	UY	BEI	WO2	True	0	0	0	0	recent
8	1	1	rond	kuil	LZ	FM1	LY	LU	-	True	0	0	0	0	-
9	1	1	rond	kuil	LZ	FM1	LUY	LUU	-	True	0	0	0	0	-
10	1	1	ovaal	kuil	LZ	FM1	LUY	DU	-	True	0	0	0	0	recent
11	1	1	afrechth	kuil	LZ	FM1	UY	LU	-	True	0	0	0	0	-
12	1	1	rechth	kuil	LZ	FM1	YU	LU		True	0	0	0	0	-
13	1	1	ovaal	kuil	LZ	FE1	EUY	DY	-	True	0	0	0	0	-
14	1	1	rechth	oven/haard	LZ	-	EUYU	DYO	-	True	5	2	0	0	-
14	1	1	rechth	oven/haard	LZ	-	LY	LU	-	True	0	0	0	0	-
15	1	1	ovaal	kuil	LZ	FE1	DU	BEI	WO1	True	0	0	0	0	-
16	1	1	ovaal	kuil	LZ	FM1	LUY	LU	-	True	0	0	0	0	-
17	1	1	rond	kuil	LZ	FM9	BEIU	BEI	-	True	0	0	0	0	-
18	1	1	lin	kuil	LZ	FM1	UY	U	-	True	1	0	0	0	-
19	1	1	afrechth	kuil	LZ	FM9	UY	U	-	True	0	0	0	0	-
20	1	1	lin	kuil	LZ	FM1	DUY	LU	-	True	0	0	0	0	-
21	1	1	rond	kuil	LZ	MN2	LUY	LY	-	True	0	1	0	0	-

11.4 LIJST VAN VONDSTEN

WP	Vlak	Sp	Vondst	Materiaal	Soort	Periode	Verbrand door gebruik/secundair	handeling
1	1	67	7	metaal?				X-ray
1	1	54	9	koperlegering	fibula	Romeins		conservatie
1	1	54	10	metaal?				conservatie
1	1	54	12	metaal?				conservatie
1	1	54	13	koperlegering	fibula	Romeins		conservatie
1	1	54	14	metaal?				X-ray
1	1	54	15	metaal?				X-ray
1	1	54	16	metaal?				X-ray
1	1	54	17	metaal?				X-ray
1	1	69	18	metaal?	?			conservatie
1	1	54	19	metaal?				X-ray
1	1	54	20	steen	maalsteen	Romeins		wassen
1	1	54	20	tefriet	maalsteen	Romeins		wassen
1	1	54	21	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	54	22	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	42	23	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	27	24	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	68	25	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	68	26	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	68	27	aardewerk		middeleeuws		wassen
1	1	17	28	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	16	29	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	21	31	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	65	32	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	62	33	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	60	34	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	39	35	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	58	36	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	55	37	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	70	38	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	66	39	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	66	40	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	57	41	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	56	42	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	61	43	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	61	44	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	42	45	aardewerk		Romeins		wassen
1	1	42	46	glas		Romeins		wassen
1	1	42	47	been		Romeins		wassen

3	1	181-2	167	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	181-2	168	aardewerk		Romeins	wassen
2	/	386	184	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	169	192	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	169	193	glas		Romeins	wassen
3	1	169	194	ijzer	nagels	Romeins	conservatie
3	1	182	195	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	182	196	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	202	197	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	151	199	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	/	200	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	145	201	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	145	202	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	245	204	glas		Romeins	wassen
3	1	245	205	been	verbrand been	Romeins	wassen
3	1	244	206	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	249	207	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	392	208	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	146	209	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	146	210	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	146	211	metaal		Romeins	conservatie
3	1	145	212	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	272	213	ijzer		Romeins	conservatie
2	1	272	214	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	283	215	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	284	216	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	295/296	217	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	/	218	ijzer	armband	Romeins	conservatie
3	1	242	221	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	241	222	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	250	224	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	392	225	aardewerk	dakpan	Romeins	wassen
3	1	392	226	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	392 L	227	aardewerk	dakpan	Romeins	wassen
3	1	143	228	ijzer		Romeins	conservatie
2	1	272	229	koperlegering	armband	Romeins	conservatie
2	1	272	230	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	300	231	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	301	232	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	153	233	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	154	234	aardewerk	dakpan	Romeins	wassen
3	1	138	235	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	154	236	aardewerk		Romeins	wassen

3	1	413	281	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	396	282	ijzer/brons		Romeins	conservatie
3	1	242	283	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	242	284	been		Romeins	wassen
3	1	387	285	brons		Romeins	conservatie
3	1	387	286	ijzer/brons		Romeins	conservatie
3	1	396	287	lood		Romeins	conservatie
3	1	396	288	lood		Romeins	conservatie
3	1	242	289	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	242	290	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	218	292	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	218	293	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	218	294	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	218	295	glas		Romeins	wassen
3	1	218	296	been		Romeins	wassen
3	1	218	297	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	206	298	been		Romeins	wassen
3	1	244	299	glas		Romeins	wassen
3	1	206	300	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	206	301	ijzer		Romeins	conservatie
3	1	206	302	organisch	hazelnoot	Romeins	wassen
3	1	408, links	304	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	408, rechts	305	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	406	306	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	405	307	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	218	308	ijzer	ijzerslak	Romeins	conservatie
3	2	/	309	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	242	310	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	242	311	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	455	313	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	454	314	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	445	315	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	458	316	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	448	317	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	/	318	aardewerk	dakpan	Romeins	wassen
3	1	453	319	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	451	320	aardewerk		Romeins	wassen
3	1	416	321	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	428	322	aardewerk		Romeins	wassen
2	1	428	323	ijzer		Romeins	conservatie
2	1	428	324	glas		Romeins	wassen
2	1	428	325	been		Romeins	wassen
3	1	206	326	ijzer		Romeins	conservatie

